

LIBER UNDECIMUS.

f. 174'

I.

R DE INTERROGATIONIBUS IN IURE FACIENDIS ET INTER- *ESPA*
ROGATORIIS ACTIONIBUS R

- 1 **C**ALLISTRATUS libro secundo edicti monitorii. Totiens heres in iure interrogandus est, qua ex parte heres sit, quotiens aduersus eum actio instituitur et dubitat actor, qua ex parte is, cum quo agere uelit, heres sit. est autem interrogatio tunc necessaria, cum in personam sit actio et ita, si certum petetur, ne, dum ignoret actor, qua ex parte aduersarius defuncto heres extiterit, interdum plus petendo aliquid damni sentiat.
- 1 Interrogatoriis autem actionibus hodie non utimur, quia nemo cogitur ante iudicium de suo iure aliquid respondere, ideoque minus frequentantur et in desuetudinem abierunt. sed tantummodo ad probationes litigatoribus sufficient ea, quae ab aduersa parte expressa fuerint apud indices uel in hereditatibus uel in aliis rebus, quae in causis uertuntur.
- 2 **ULPIANUS** libro uicensimo secundo ad edictum. Edictum de interrogationibus ideo praetor proposuit, quia sciebat difficile esse ei, qui heredem bonorumue possessorem conuenit, probare aliquem esse heredem bonorumue possessorem,
- 3 **PAULUS** libro septimo decimo ad edictum. quia plerumque difficilis probatio aditae hereditatis est.
- 4 **ULPIANUS** libro uicensimo secundo ad edictum. Uoluit praetor adstringere eum qui conuenitur ex sua in iudicio responsione, ut uel confitendo uel mentiendo sese oneret, simul etiam portionis, pro qua quisque heres extitit, ex interrogatione certioreetur¹. Quod ait praetor: 'qui in iure interrogatus responderit' sic accipendum est apud magistratus populi Romani uel praesides prouinciarum uel alios iudices: ius enim eum solum locum esse, ubi iuris dicendi uel iudicandi gratia consistat, uel si domi uel itinere hoc agat.'
- 5 **GARUS** libro tertio ad edictum prouinciale. Qui interrogatur, an heres uel quota ex parte sit uel an in potestate habeat eum, cuius nomine noxali iudicio agitur, ad deliberandum tempus impetrare debet, quia, si perperam confessus fuerit, incommode adficitur:
- 6 **ULPIANUS** libro uicensimo secundo ad edictum. et quia hoc defunctorum interest, ut habeant successores, interest et uiuentium, ne praecipientur, quamdui iuste de liberant. Interdum interrogatus quis, an heres sit, non cogitur respondere, ut puta si controuersiam hereditatis ab alio patiatur: et ita diuus Hadrianus constituit, ne F[P(VLU)]

¹ certioremur?

8 et] F, et de *ind. FPLU*: περὶ ἐπερωτήσεως ... καὶ ἀντεπερωτήσεως πράγματος B 7 qua's ex F², qua ex L³ | is] his F (em. f) | quo om. P⁴, is cum quo agere uelit om. L 8 persona FU 11 adeoque F (em. f): οὐδὲν εἰς ἀγνόθειαν ἀπῆλθον BS 12 ad om. F⁵ | ab om. P⁶U⁷ 13 uel in her.] ut in her. PVLU 15 bonorumue] bonorum V, inc. P⁸ 16 conuenit ... possessorem om. P⁹V 17 libro

xxviii P 20 onoret F(em. f) 22 respondit VL, f U, inc. P¹⁰ 23 uel praesides ... 24 iuris dicendi om. V, inc. P¹¹ 24 in itinere PLU 27 ad liberaendum P¹²U¹³ | confessus F 30 ut hab. succ. interest bis F¹⁴ | praecipientur V¹⁵, praecipientur PV¹⁶ | quamdui] quia diu P¹⁷ 31 non cogitur] non cogetur P¹⁸VL, uel cogitetur P¹⁹ | responderit F¹ 32 patitur PVLU | diu. const. adr. PV

aut negando se heredem praesudicet sibi aut dicendo heredem illigetur etiam ablata sibi hereditate.

IDEA libro octavo decimo ad edictum. Si quis in iure interrogatus, an qua- [B. 42, 4, 7] *E*
drupes quae pauperiem fecit eius sit, responderit¹, tenetur.

PAULUS libro uicensimo secundo ad edictum. Si quis interrogatus de seruo [B. 42, 4, 8] *E*
qui damnum dedit, respondit suum esse seruum, tenebitur lege Aquilia quasi dominus et,
si cum eo actum sit qui respondit, dominus ea actione liberatur.

ULPLANUS libro uicensimo secundo ad edictum. Si sine interrogatione quis [B. 42, 4, 9] *E*
responderit se heredem, pro interrogato habetur. Interrogatum non solum a praetore acci-
pere debemus, sed et ab aduersario. Sed si seruus interrogetur, nulla erit interrogatio, 10
non magis quam si seruus interroget. Alius pro alio non debet respondere cogi, an heres
sit: de se enim debet quis in iudicio interrogari, hoc est cum ipse conuenitur. Celsus
libro quinto digestorum scribit: si defensor in iudicio interrogatus, || an is quem defendit f. 175
heres uel quota ex parte sit, falso responderit, ipse quidem defensor aduersario tenebitur,
ipso autem quem defendit nullum facit praejudicium. ueram itaque² esse Celsi sententiam 15
dubium non est. an ergo non uideatur defendere, si non responderit, uidendum: quod
utique consequens erit dicere, quia non plene defendit. Qui interrogatus heredem se respon-
derit nec adiecerit ex qua parte, ex asse respondisse dicendum est, nisi forte ita interro-
getur, an ex dimidia parte heres sit, et responderit heres sum: hic enim magis eum puto
ad interrogatum respondisse. Illud quaeritur, an quis cogatur respondere, utrum ex testa- 20
mento³ heres sit, et utrum suo nomine ei quasita sit hereditas an per eos quos suo iuri
subiectos habet uel per eum cui heres exitit. summatis igitur praetor cognoscere debebit,
cum quaeratur, an quis respondere debeat quo iure heres sit, ut, si ualde interesse com-
pererit, plenius responderi iubeat. quae optinere debent non solum in heredibus, sed (B)
etiam in honorariis successoribus. Denique Iulianus scribit eum quoque, cui est hereditas 25
restituta, debere in iure interrogatum respondere, an ei hereditas sit restituta. Si [B. 42, 4, 9]
de peculio agatur, non oportere responderi a patre uel domino, an in potestate habeat
filium uel seruum, quia hoc solum quaeritur, an peculium apud eum cum quo agitur est.

PAULUS libro quadragensimo octavo ad edictum. Non alienum est eum, [B. 42, 4, 10] *S
a quo damni infecti stipulari uelimus, interrogare in iure, an aedes eius uel locus sit, ex 30
quo damnum timeatur, et pro qua parte, ut, si neget suum praedium esse nec caueat damni
infecti, aut cedere aut, ⁴resistendum putauerit, quasi dolo uersatus tradere compellatur.

ULPLANUS libro uicensimo secundo ad edictum. De aetate quoque [Pon. 47, 3. B. 42, 4, 11] *E*
interdum interrogatus respondere debebit. Si quis, cum heres non esset, interro- (Pon.)
gatus responderit ex parte heredem esse, sic conuenietur, atque si ex ea parte heres 35
esset: fides enim ei contra se habebitur. Qui ex quadrante heres uel omnino cum heres
non esset responderit se heredem ex asse, in assem instituta actione conuenietur.
F[P(VLU)]

¹ suam esse ins. (u. i.)   ² utique (*Bynkershoek*)?   ³ an ab intestato ins.   ⁴ si ins. (u. t.)

1 dicendo heredem 'praejudicet' illig. *F*,
inc. *P* | etiam] etiamsi *P* | 3 libro xiiii
PVL 4 responderit tenetur] respondere te-
netur *PLU*: ὁ εἰναι ... ἵδιος εἴναι τὸ Βλά-
γαν τετράποδον, ἐνέχεται *B* (*Anon.*), unde for-
tasse cum de Water ante tenetur ins. suam
esse 6 qui] quid *P* | 7 actione] ratione
PVLU | libera n'tur *F* | 9 respondit *PVL*
10 debemus 'interrogetur' sed *F* | et om. *PV* |
si] nisi *P*, om. *V* | 11 quam] se (sed *P*)
quam *P* | seruum *P* | 12 conueniatur *PVL*
13 quem] quam *P*, quidem *L* | 15 ipai]
ipse *P* | 16 ergo] ego *V*, inc. *P* | quod
om. *P* | 17 utique et *F*, itaque *PV* | 18 re-
spondisse 'se' dic. *F* | ita om. *P* | interroga-
tur *F* | 19 sit heres *PV*, si heres *L* | respon-

deret *F*, respondit *V* | hic] hoc *P* | *V*, om. *L* |
eum puto ad interrogatum] puto ad int. *V*,
ad interr. puto *P*, ad interr. puto eum *P*
21 et om. *P* | *V* | quo suo ei iuri *F*, qui sui
iuri *P*, quos suo iure *L* | 23 pompererit *F*
24 respondere *PL* | debeat *P* | 26 ei om.
PVLU | 27 de periculo *P* | habeat bis *P*
29 non] nec *P* | 32 aut restendum *P*, aut
si resistendum *P* | *V* | *LU*: καὶ ἔαν ἀρνήσται
ἄγού είναι καὶ οὐκ ἀσφαλίζεται, ἡ παραχωρεῖ
ἡ ἀναγκάζεται διάδοναι τὸν τόπον *B* (*Anon.*)
34 interdum] *F* | *L* cum *B* (ἐcθ' ὄτε), om. *F* | *PVU*
35 sic] si *P* | *L* | atque] utque *F* | 36 se
om. *P* | 37 non esset] esset non *P* | assem]
asse *PVLU* | conueniatur *P* |

- 8 Si, cum esset quis ex semisse heres, dixerit se ex quadrante, mendacii hanc poenam feret, quod in solidum conuenitur: non enim debuit mentiri, dum se minoris portionis heredem adseuerat. interdum tamen iusta ratione potest opinari esse¹ heredem ex minore parte: quid enim, si nescit sibi partem adcreuisse vel ex incerta parte fuit institutus? cur ei 4 responsum noceat? Qui tacuit quoque apud praetorem, in ea causa est, ut instituta actione 5 in solidum conueniatur, quasi negauerit se heredem esse. nam qui omnino non respondit, contumax est: contumaciae autem poenam hanc ferre debet, ut in solidum conueniatur, quemadmodum si negasset, quia praetorem contempnere uidetur. Quod autem ait praetor 'omnino non respondisse', posteriores sic exceperunt, ut omnino non respondisse videatur, 10 qui ad interrogatum non respondit, id est $\pi\circ\circ\circ$ ἔπος. Si interrogatus quis, an ex asse 10 heres esset, responderit ex parte, si ex dimidia esset, nihil ei nocere responsum: quae 7 sententia humana est. Nihil interest, neget quis an taceat interrogatus an obscure respon- 15 deat, ut incertum dimittat interrogatorem. Ex causa succurri ei, qui interrogatus respondit, non dubitamus: nam et si quis interrogatus, an patri heres esset², responderit, mox pro- lato testamento inuentus sit exheredatus, aequissimum est succurri ei: et ita Celsus scribit, hic quidem et alia ratione, quod ea quae postea emergunt auxilio indigent: quid enim si 20 occultae tabulae et remotae postea prolatae sunt? cur noceat || ei, qui id responderit, quod f. 175' in praesentiarum videbatur? idem dico et si qui heredem se responderit, mox falsum vel inofficium vel irritum testamentum fuerit pronuntiatum: non enim improbe respondit, sed 9 scriptura ductus. Qui interrogatus responderit, sic tenetur quasi ex contractu obligatus 25 pro quo pulsabitur, dum ab aduersario interrogatur: sed et si a praetore fuerit interro- gatus, nihil facit praetoris auctoritas, sed ipsius responsum siue mendacium. Qui iusto 10 errore ductus negauerit se heredem, uenia dignus est. Sed et si quis sine dolo malo, culpa tamen responderit, dicendum erit absolvi eum debere, nisi culpa dolo proxima sit. 12 Celsus scribit licere responsi paenitere, si nulla captio ex eius paenitentia sit actoris: quod 25 uerissimum mihi uidetur, maxime si quis postea plenius instructus quid faciat, instrumentis vel epistulis amicorum iuris sui edoctus.
- 12 PAULUS libro septimo decimo ad edictum. Si filius, qui abstinuit se paterna [B. 42, 4, 12] E hereditate, in iure interrogatus responderit se heredem esse, tenebitur: nam ita respon- 10 dendo pro herede gessisse uidetur. sin autem filius, qui se abstinuit, interrogatus tacuerit, so 1 succurrendum est ei: quia hunc qui abstinuit praetor non habet heredis loco. Exceptio- 15 nibus, quae institutis in iudicio contra reos actionibus opponuntur, etiam si uti potest, qui ex sua responsione conuenitur, ueluti pacti conuenti, rei indicatae et ceteris.
- 13 IDEM libro secundo ad Plautum. Confessionibus falsis respondentes ita obli- [B. 42, 4, 18] E gantur, si eius nomine, de quo quis interrogatus sit, cum aliquo sit actio, quia quae cum 25 alio actio esset, si dominus esset, in nosmet confessione nostra conferimus. et si eum, qui in potestate patris esset, respondissem filium meum esse, ita me obligari, si actas eius pateretur, ut filius meus esse possit, quia falsae confessiones naturalibus conuenire debe- F[P(VLU)]

¹ se ins.   ² esse se ins.

1 si cum ... 2 conuenitur (conuenietur U, conueniatur VP¹L) om. P² 1 ex'semisse F³
 8 racio V, inc. P⁴ 4 sibi om. P⁵ | incerta]
 certa V, inc. P⁶ 5 ea] e P⁷, eo L⁸ 8 uid.
 cont. PVL | praetorem P⁹ 9 posteriores ...
 respondisse om. P¹⁰VU | exciperunt F¹¹, acce-
 perunt P¹²LU¹³ 10 qui 'a'd F¹⁴ | $\pi\circ\circ\circ$ ἔπος
 si] pro se posci PV, pro se possit L, pro se
 possit U 11 ex parte] F¹⁵, se ex parte
 F¹⁶P¹⁷VL¹⁸U, si ex parte L¹⁹: ἀποκρίνηται
 ἐκ μέρος B (Aeon.) | responsum] possunt
 PL²⁰, poss... V, possit L²¹, po. U²², pot U²³
 18 dimittat] mittat V, inc. P²⁴ | interrogantem
 ex P²⁵] 14 quis] quid P²⁶ | probato F²⁷ 15 sit
 exheredatus] est exheredatus PVL, om. F²⁸

16 hic] id PVLU | quod] pro P²⁹ | indige'nt
 F³⁰ 17 qui id] quod PVLU 18 videbitur
 P³¹V | si quis PVLU 20 respondit] respon-
 derit P 21 sed ... interrogatus om. V, inc.
 P³² 22 praetoris bis P³³ | mendantium P
 23 deductus P³⁴ 27 epistulis F³⁵ | edictus
 F (em. f) P³⁶ 29 esse ... 30 pro herede
 om. V, inc. P³⁷ 30 interrogatus tacuerit
 om. V, inc. P³⁸ 31 praetetur F³⁹ | exemptio-
 nibus F⁴⁰ 34 secundum F⁴¹ | plautium| sa-
 binum P⁴²V 36 nosmet] nos ex V, nosmet
 ex L⁴³U, inc. P⁴⁴ | confessione F | conferimus]
 PL, conferemus FU: μεταφέρει B 37 respon-
 disset P⁴⁵ 38 debere PVL, debent L⁴⁶U

- 1 rent. propter quae fiat, ut patris familias nomine respondendo non obliger¹. Eum, qui patrem familias suum esse responderit seruum, non teneri noxali actione: ac ne, si bona fide liber homo mihi seruiat, mecum noxali indicio agi potest et, si actum fuerit, manebit integra actio cum ipso qui admisit.
- 14 IAULENUS libro nono ex Cassio. Si is, cuius nomine noxae iudicium acceptum est, manente iudicio liber indicatus est, reus absoluti debet, nec quicquam interrogatio in iure facta proderit, quia eius personae, cuius nomine quis cum alio actionem habet, obligationem transferre potest in eum, qui in iure suum esse confitetur, uelut alienum seruum suum esse confitendo: liberi autem hominis nomine quia cum alio actio non est, ne per interrogationem quidem aut confessionem transferri poterit. quo casu eveniet, ut non recte hominis liberi nomine actum sit cum eo qui confessus est. In totum autem confessiones ita ratae sunt, si id, quod in confessionem uenit, et ius et naturam² recipere potest.
- 15 POMPONIUS libro octavo decimo ad Sabinum. Si ante aditam hereditatem seruum hereditarium meum esse respondeam, teneor, quia domini loco habetur hereditas. Mortuo seruo, quem in iure interrogatus suum esse confessus sit, non tenetur is qui respondit, quemadmodum, si proprius eius fuisset, post mortem eius non teneretur.
- 16 ULPIANUS libro trigensimo septimo ad edictum. Si seruus ab hostibus captus sit, de quo quis in iure interrogatus responderit in sua potestate esse, quamvis iura postimiorum possint efficere dubitare nos, adtamen non puto locum esse noxali actioni, quia non est in nostra potestate. Quamquam autem placet etiam eum teneri, qui alienum seruum suum fassus esset, adtamen rectissime placuit eum demum teneri, qui suum potuit habere, ceterum, si dominium querere non potuit, non teneri.
- 17 IDEM libro trigensimo octavo ad edictum. Si seruus non sit unius, sed plurimi et omnes mentiti sunt eum in sua potestate non esse uel quidam ex illis, aut dolo fecerunt quo minus sit in potestate, unusquisque illorum tenebitur in solidum, quemadmodum tenerentur, si haberent in potestate: is uero, qui nihil dolo fecerit quo minus in potestate haberet uel non negauit, non tenebitur.
- 18 IULIANUS libro quarto ad Urseum Ferocem. Qui ex parte dimidia heres erat cum absentem coheredem suum defendere uellet, ut satisfactionis onus euitare possit, se respondit se solum heredem esse et condemnatas est: quaerebat actor, cum ipse soluendo non esset, an rescisso superiore iudicio in eum, qui re uera heres erat, actio dari deberet. Proculus respondit rescisso iudicio posse agi, idque est uerum.

F[P(VLU)]

¹ propter quae ... obliger non sunt Pauli, sed ex margine argumentum ad § 1 sequentem adscriptum   ² natura (u. i.)?

1 non om. P^aV | obligarer P^a? obligari P^aL^U
 2 patrem] a patre P^a | esse om. P^a | respondit P^aU | ne] F^a, nec P^aVLU^a, nec quidem P^a 5 noxale P^aV, inc. P^a 6 liber om. P^a | nec] ne P^aVLU^a 8 potest] P^a det. cum B (Anon.): οὔτε γάρ ἡ κατὰ τοῦ ἀλεγέρου ἀγωγή μεταφέρεται επὶ τὸν εἰσόντα διαφέρον ἀγώνα ἐαγῆφ, ὥσπερ ἀπὸ τοῦ δεσπότου μεταφέρεται κατὰ τοῦ καταθεμένου τὸν δούλον ἀγυτῷ διαφέρειν, non potest libri boni | committetur F 9 suum bm. P^aV 10 casu om. P^aV 11 hominis] fP^aL^U, nominis F, in hominis P^aV 12 in confessionem] confessione P^aV, in confessione P^aL^U | uenit et] ueniet PVLU | ius] ε'ius F^a | natura PVLU: δέ τι καὶ τῷ νόμῳ καὶ τῷ φύσει συμβαινούσιν B (Anon.) 15 ten'e'or F^a 17 eius non] non P^a | tenetur F^aPV, tenentur L 19 respondit PV

20 iura] cura F^a | possint efficere dubitare nos] F cum BS: εἰ γάρ καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ποστλημνίου ποσὶ ἀμφιβάλλειν ἔμας, ... efficere nos P^a, possint reficere nos V^a, possunt interim reficere nos P^aL^aU^a: in margine ex P(sana) possint efficere dubitare nos U^a, nos facere dubitare L^a 21 actions F (em.) P^aV | qui'a' alienum F^a 22 suum f. esset om. P^a, suum om. L^aU^a 23 dominum P^aV | non teneri] teneri P^aL^a 24 libro xxxvii PU, libro xxxviii L 26 illorum] filiorum F^a 27 doli P 28 non neg.] neg. P^a 29 iulianus] Οὐλιπιανοῦ B | quarto iii PVL, om. U^a | ad ursicium P | erit F^a 30 cum] uel cum P^aV, cum uel P^aL^U | absentem .. defendere om. F^a | uellet] uult PVLU 32 qui] uero qui P^a | debet P^aVU 33 idque est uerum] in id quod uerum est P^aV

- 19 PAPINIANUS libro octavo quaestionum. Si filius, cum pro patre suo ageret, [B. 42, 4, 19] taceat interrogatus, omnia perinde obseruanda erunt, ac si non esset interrogatus.
- 20 PAULUS libro secundo quaestionum. Qui seruum alienum responderit suum [B. 42, 4, 20] esse, si noxali iudicio conuentus sit, dominum liberat: aliter atque si quis confessus sit se occidisse seruum quem alius occidit, uel si quis responderit se heredem: nam his casibus non liberatur qui fecit uel qui heres est. nec haec inter se contraria sunt: nam superiore casu ex persona serui duo tenentur, sicut in seruo communi dicimus, ubi altero conuento alter quoque liberatur: at is qui confitetur se occidisse uel vulnerasse suo nomine tenetur, nec debet impunitum esse delictum eius qui fecit propter eum qui respondit: nisi quasi defensor eius qui admisit uel heredis item subiit hoc genere: tunc enim in factum exceptione data summuendus est actor, quia ille negotiorum gestorum uel mandati actione recepturus est quod praestitit: idem est in eo, qui mandatu heredis heredem se esse respondit uel cum eum alias defendere uellet. In iure interrogatus, an fundum possideat, quaero an respondere cogendus sit et quota ex parte fundum possideat. respondi: Iauolenus scribit possessorem fundi cogi debere respondere, quota ex parte fundum possideat, ut si minore ex parte possidere se dicat, in aliam partem, quae non defenderetur, in possessionem actor mittatur. Idem et si damni infecti caueamus: nam et hic respondere debet, quota ex parte eius sit praedium, ut ad eam partem stipulationem accommodemus: poena autem non remittens haec est, ut in possessionem eamus, et ideo eo pertinet scire an possideat.
- 21 ULPIANUS libro uicensimo secundo ad edictum. Ubi cumque iudicem aequitas [B. 42, 4, 21] mouerit, aequo oportere fieri interrogationem dubium non est.
- 22 SCAEUOLA libro quarto digestorum. Procuratore Caesaris ob debitum fiscale [B. 42, 4, 22] interrogante unus ex filiis, qui nec bonorum possessionem acceperat nec heres erat, respondit se heredem esse: an quasi interrogatoria creditoribus ceteris teneatur? respondit ab his, qui in iure non interrogassent, ex responso suo conueniri non posse.

II.

R DE QUIBUS REBUS AD EUNDEM IUDICEM EATUR R

- 1 POMPONIUS libro tertio decimo ad Sabinum. Si inter plures familiae eriscundae agetur et inter eosdem communi diuidendo aut finium regundorum, eundem iudicem sumendum: præterea, quo facilius coire | coheredes uel socii possunt, in eundem locum omnium praesentiam fieri oportet.
- 2 PAPINIANUS libro secundo quaestionum. Cum ex pluribus tutoribus unus, quod [B. 7, 3, 23] ceteri non sint idonei, conuenitur, postulante eo omnes ad eundem iudicem mittuntur: et hoc rescriptis principum continetur.

III.

R DE SERUO CORRUPTO R

- 1 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Ait praetor: 'Qui seruum seruum alienum alienam recepisse persuasissene quid ei dicetur dolo malo, quo eum eam F[P(VLU)]

1 libro uii PV, libro uii L | pro] F cum B: Ὅμηροῦ πατρός, om. PVLU 2 ac si non esset interrogatus] eadem legerunt Graeci: ὅτι εἰ μήτε ἡρωτήθη 4 νοῦντοι F | concessus F' 7 tenerentur PVLU | dicimus] diuidendo F' 8 uelut P' 11 gest. neg. P' 12 est uel mandati actione quod F 13 eum om. P'V 15 fundi] defendi P' 16 defenditur P', defendetur L 18 ut om. V, inc. P' 19 et om. P'V | eo om. PLU | pertineret P' 21 moueri P' | oportet V, inc. P'

23 respondi P' 25 ex] eo P'V 29 diuidendo iudicio aut P' 30 heredes P', heres L | possunt] F'PV, possint F'LU: ὅτι κακτής κρίνει ... ἐνθα συνελθεῖν εὐχερῶς δύνανται B (Anon.) | in om. P' 31 praesentia fieri potest PVLU 33 omnes om. PVL'U 34 principis P', principium L' 36 rubr. ante 11, 2, 2 P' 37 seruamue PVLU 38 alienamue fP'VLU, om. P' | persuasisseneT F', persuasisse sue P', persuasise U | quid) id quod P', quod V | eam] eamue PVLU

1 'deteriorem faceret, in eum quanti ea res erit in duplum iudicium dabo.' Qui bona fide seruum emit, hoc edicto non tenebitur, quia¹ nec ipse poterit serui corrupti agere, quia nihil eius interest seruum non corrumpi: et sane, si quis hoc admiserit, eueniet, ut duobus actio serui corrupti competit, quod est absurdum. sed nec eum, cui bona fide homo liber seruit, hanc actionem posse exercere opinamur. Quod autem praetor ait 'recepisse', ita⁵ accipimus, si suscepit seruum alienum ad se: et est proprie recipere refugium abscondendi causa 'serno praestare uel in suo agro uel in alieno loco aedificione. Persuadere autem est plus quam compelli atque cogi sibi parere². sed persuadere τῶν μέτων ἐκτίν, nam et bonum consilium quis dando potest suadere et malum: et ideo praetor adiecit 'dolo malo, quo eum deteriorem faceret': neque enim delinquit, nisi qui tale aliquid seruo¹⁰ persuadet, ex quo eum faciat deteriorem. qui igitur seruum sollicitat ad aliquid uel faciendum uel cogitandum improbe, hic uidetur hoc edicto notari. Sed utrum ita demum tenetur, si bonae frugi seruum perpulit ad delinquendum, an uero et si malum hortatus est uel malo monstrauit, quemadmodum faceret? et est uerius etiam si malo, monstrauit, in quem modum delinqueret, teneri eum. immo et si erat seruus omnimodo fugitus uel¹⁵ furtum facturus, hic uero laudator huius propositi extitit, tenetur: non enim oportet laudando augeri malitiam. sive ergo bonum seruum fecerit malum sive malum fecerit deteriore, corrupisse videbitur. Is quoque deteriorem facit, qui seruo persuadet, ut iniuriam faceret uel furtum uel fugeret uel alienum seruum ut sollicitaret uel ut peculium intricaret, aut amator existeret uel erro uel malis artibus esset deditus uel in spectaculis nimius uel²⁰ seditiosus: uel si actori suasit uerbis sive pretio, ut rationes dominicas intercideret adulteraret³ uel etiam ut rationem sibi commissam turbaret:

2 PAULUS libro nono decimo ad edictum. uel luxuriosum uel contumacem fecit: [B.60, 6, 2] E
quine ut stuprum pateretur persuadet.

3 UPLANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Dolo malo adiecto calliditatem [B.60, 6, 3] E
notat praetor eius qui persuadet: ceterum si quis sine dolo deteriorem fecerit, non notatur,²⁴
1 et si lusus gratia fecit, non tenetur⁴. Unde quaeritur, si quis seruo alieno suaserit in
tectum ascendere uel in puteum descendere et ille parens ascenderit uel descendenter et
cederit crusque uel quid aliud fregerit uel perierit, an teneatur: et si quidem sine dolo
malo fecerit, non tenetur, si dolo malo, tenebitur.

30

F[P(VLU)]

¹ quia del. (u. i.)   ² persuadere autem est plus quam [suadere: nam qui persuadet, tamquam] compellit et quasi cogit sibi parere (similiter Noodtius)?   ³ adulteraretus (u. i.)?
⁴ si quis sine dolo deteriorem fecerit, ut si lusus gratia fecit, non tenetur?

2 quia ante nec del. Noodt negue id agnoscent Graeci: οὔτε ἐνάρει οὔτε ἐνάρεται B (Anon.) 3 eius nihil int. PV, nihil inter ei inter eius est L | eueniet] et ueuenit P^a 4 competit P^a 5 ait praetor P^a 6 ad] a P^a 7 seruo] seruum P^a | persuadere ... 8 parere] persuadere Δέ ἐστι: τὸ πάνυ συνωθῆναι τίνα καὶ ἀναγκάσαι πεισθῆναι αὐτῷ BS (τὸ πλάτος), σύμβολεγει ὁ συνωθῶν καὶ ἀναγκάζων ἔαγτῷ πεισθῆναι B (Anon.) 8 parere] iubere P^a | τῶν μετών ἐστιν παν] etiam PV, ικναεσσενεστινων L, ικναεσσενεστινων U 9 bon'um F^a | ideo] idem P^a 10 deterioret faceret P^a 11 uel fac.] faciendum P^a 12 utrumque P^a 13 frigi] fidei P^a, serui L^a | pepulit PVLU | ad om. P^a | et om. P^aV | ortatus F^aP^aL^a, ortatum F^a, ordinatus P^a: προτρέπων BS 14 monstrauit] monstrauit ut P^a 15 in quem modum] in quem ad modum V, ut quem ad modum P^a, quemadmodum P^aV^aL^a | erat] est P^a 16 furtus F^a 17 sive] si P^a | malum s. m. fecerit om. P^a, fecerit om. VU^a, sive

malum post corruperit coll. U^a | detiorem P 18 is] pro his P^aV 19 uel al. seru. ut soll.] uel ut al. soll. (om. seruum) V, uel ut al. seru. soll. PLU 20 erro] pro F^a, errore PVL, errori L^aU: ἡ ἐρωτικὴ γενέσθαι ἡ ρεμβόν BS (τὸ πλ.) similiterque B (Anon.) 21 sediātiosus F^a | uerbis sive pretio ut] uerbis si de praedio ut P^a, uerbis .. de praedio ut V, uerbis de praedio ut L^a, uerbis ut is de praedio P^a, ut is de praedio (om. uerbis) U^a, uerbis uel pretio ut L^a, Pisamam in mg. afferit U^a | intercideret adulteraret] ἵνα τοὺς λόγους μογ διαφθείρῃ BS (τὸ πλ.), ἡ ἵνα τοὺς δεσποτικοὺς ἀναλειψη λογισμοὺς ἡ πλαστεύσῃ B (Anon.) 23 uel luxuriosum F^a 24 pateretur] perpetretur P^aV | persuaderat P^aV, persuadeat P^a, om. L^aU^a 25 adiectio P^a 26 si quis] qui P^a 27 luxus P^a | fecerit PVL 28 uel in puteum descendere (descendere F) om. P^a | uel discenderit F^a, om. P^aL^a 29 uel perierit om. P^a

- 4 PAULUS libro nono decimo ad edictum. Sed commodius est utili lege Aquilia [B. 60, 6, 4] E
eum teneri.
- 5 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Doli uerbum etiam ad eum qui [B. 60, 6, 5] E
recepit referendum est, ut non alius teneatur, nisi qui dolo malo recepit: ceterum si quis,
ut domino custodiret, recepit uel humanitate uel misericordia ductus uel alia probata atque
1 iusta ratione, non tenebitur. Si quis dolo malo persuaserit quid seruo quem liberum
putabat, mihi uidetur teneri eum oportere: maius [enim delinquit, qui libérum putans]¹⁷⁷
2 corrumpit: et ideo, si seruus fuerit, tenebitur. Haec actio etiam aduersus fatentem in
3 duplum est, quamuis Aquilia infinitatem dumtaxat coercent. Si seruus seruaue fecisse di-
4 cetur, iudicium cum noxae deditio redditur. Haec actio refertur ad tempus serui cor-¹⁴
rupti uel recepti, non ad praesens, et ideo et si decesserit uel alienatus sit uel manumissus,
nihilo minus locum habebit actio, nec extinguitur manumissionem semel nata actio:
- 6 PAULUS libro nono decimo ad edictum. praeterita enim utilitatis aestimatio [B. 60, 6, 6] E
in hoc iudicium uersatur¹:
- 7 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. nam et mali serui forsitan [B. 60, 6, 6, 7] E
consequuntur libertatem et posterior causa interdum tribuit manumissionis iustum ra-
tionem.
- 8 PAULUS libro nono decimo ad edictum. Sed et heres eius, cuius seruus cor- [B. 60, 6, 8] E
ruptus est, habet hanc actionem, non solum si manserit in hereditate seruus, sed et si
exierit, forte legatus.²⁸
- 9 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Si quis seruum communem [B. 60, 6, 9] E
meum et suum corruperit, apud Iulianum libro nono digestorum quaeritur, an hac actione
teneri possit, et ait teneri eum socio²: praeterea poterit et communi dividendo et pro socio,
si socii sint, teneri, ut Iulianus ait. sed cur deteriorem facit Iulianus condicionem socii,
si cum socio agat, quam si cum extraneo agit? nam qui cum extraneo agit, siue recepit²⁵
siue corruperit agere potest, qui cum socio, sine alternatione, id est si corrupit. nisi
forte non putauit Iulianus hoc cadere in socium: nemo enim suum recipit. sed si celandi
1 animo recepit, potest defendi teneri eum. Si in seruo ego habeam usum fructum, tu pro-
prietatem, si quidem a me sit deterior factus, poteris mecum experiri, si tu id feceris, ego
agere utili actione possum; ad omnes enim corruptelas haec actio pertinet et interesse²⁶
fructuarii uidetur bonae frugi seruum esse, in quo usum fructum habet. et si forte aliis
2 eum receperit uel corruperit, utilis actio fructuario competit. Datur autem actio [B. 60, 6, 10]
3 quanti ea res erit eius dupli. Sed quaestionis est, aestimatio utrum dumtaxat fieri
debeat, quod seruus in corpore uel in animo damni senserit, hoc est quanto uilior seruus

F[P(VLU)]

¹ L. 6 interponi debuit post habebit actio u. 12

² socio] serui corrupti (u. t.)?

1 libro xiiii P | est om. P^a | utiliasquillas
lege P^a 3 libro 'non' uicens. F 4 recipit
ref. est PV | recepit F^aU cum BS (τὸ πλ.):
ei μὴ κατὰ δόλον γνωδέσται τὸν οἰκέτην,
recipit PVL, fecerit F^a | quis] quos F^a
5 domino omnino PVLU | alia probata]
PVLU cum BS (τὸ πλ.): ἡ δὲ ἀλλήν δεδοκι-
μασμένην καὶ δικαιῶν αἵτιαν et B (Anon.): ἡ
δι' ἔπερν δίκαιον λογισμόν, adprobata F 6 quid]
quod F^aL^a 7 maius fLU: μέζον γὰρ
ημάρτην BS (τὸ πλ.) | putans corrumpit] pu-
tast corrumpi P^aVLU, inc. P^a 9 coheret
PV 10 cum noxae deditio] siue noxa
deditio P^a 11 uel recepti om. P^aV | et si]
si P^a, erit si V | uel manum, n. m. locum
om. F^a, manumissus ... 12 extinguitur om. P^a
16 consequentur P | trib. manum. iust. rat.]
manum. iust. rat. P^a, manum. iust. rat. tri-

buit P^aV 18 libro xxviii P^a, libro xiiii P^a
19 et si] si P, et V 21 seruorūm F^a
22 an om. P^a 23 possit... teneri om. F^a |
eum socio] eum per socium P^a, eum pro so-
cio P^aVLU: fortasse socio ortum est ex seru(s)
corrupti), si quidem sumere licet eiusmodi no-
tam in hoc quidem titulo olim in usu fuisse
24 sint] sunt PV | iulianus] iulianus ait PVL
25 agit siue] egit siue F^a | receperit V, recipit
L^a, inc. P^a 26 altercatione V, inc. P^a 27 re-
cepit VLU, inc. P^a 28 receperit VL, inc. P^a |
eum teneri V, inc. P^a | seruum P^a | us. fr.
hab. PV 29 poteris mecum] poterimus ...
P^a | si tu' F^a | id om. VLU, inc. P^a 30 pos-
sum] possim P^a, sum L^a 31 alias
om. P^a 33 sed] et P^a 34 anima P^a | ui-
lilor] inutilior P^a

factus sit, an nero et ceterorum. et Neratius ait tanti condemnandum corruptorem, quanti seruus ob id, quod subpertus sit¹, minoris sit.

- 10 PAULUS libro nono decimo ad edictum. In hoc iudicium etiam rerum aesti- [B. 60, 6, 10] E matio uenit, quas secum seruus abstulit, quia omne damnum duplatur, neque intererit, ad eum perlatae fuerint res an ad alium siue etiam consumptae sint: etenim iustius est eum s teneri, qui princeps fuerit delicti, quam eum quaeri, ad quem res perlatae sunt.
- 11 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Neratius ait postea furtu facta [B. 60, 6, 11] E in aestimationem non uenire. quam sententiam ueram puto: nam et uerba edicti quanti ea res erit' omne detrimentum recipiunt. Seruo persuasi, ut chirografa debitorum corrumpat: uidelicet tenebor. sed si consuetudine peccandi postea et rationes ceteraque similia instrumenta subtraxerit uel interieuerit deleuerit, dicendum erit corruptorem horum nomine non teneri. Quamuis autem rerum subtractarum nomine serui corrupti competit actio, tamen et furti agere possumus, ope enim consilio sollicitatoris uidentur res abesse: nec sufficiet alterutra actione egisse, quia altera alteram non minuit. idem et in eo, qui seruum recepit et celauit et deteriorem fecit, Iulianus scribit: sunt enim diuersa maleficia furis et eius qui dieriorem seruum facit: hoc amplius et condictionis nomine tenebitur. quamuis enim condictione hominem, poenam autem furti actione consecutus sit, tamen et quod interest debet consequi actione || serui corrupti,
- 12 PAULUS libro nono decimo ad edictum. quia manet reus obligatus etiam [B. 60, 6, 12] E rebus redditis.
- 13 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Haec actio perpetua [Pon. 47, 4. B. 60, 6, 13] E est, non temporaria: et heredi ceterisque successoribus competit, in heredem non dabitur, quia poenalis est. Sed et si quis seruum hereditarium corruperit, hac actione tene- [Pon.] bitur: sed et petitione hereditatis quasi praedo tenebitur,
- 14 PAULUS libro nono decimo ad edictum. ut tantum ueniat in hereditatis peti- [B. 60, 6, 14] E tionem quantum in hanc actionem. De filio filiae familias corruptis huic edicto locus non est, quia serui corrupti constituta actio est, qui in patrimonio nostro esset, ²et pauperiorum se factum esse dominus probare potest dignitate et fama domus integra manente: sed utilis competit officio iudicis aestimanda, quoniam interest nostra animum liberorum nostorum non corrupti. Si seruus communis meus et tuus proprium meum seruum corruperit, ³ Sabinus non posse agi cum socio, perinde atque si proprius meus seruus corrupisset conseruum. item si seruus communis extraneum corruperit, uidendum est, utrum cum duobus agi debeat an et cum singulis exemplo ceterarum noxarum: et magis est, ut unusquisque in solidum teneatur, altero autem soluente alterum liberari. Si is, in quo usum fructum habeo, seruum meum corruperit, erit mihi actio cum domino proprietatis. Pignoris⁴ dati nomine debitor habet hanc actionem. In hac actione non extra rem duplum est: id enim quod damni datum est duplatur. His consequenter et illud probatur, ut, si seruo meo F[P(VLU)]

¹ subserit? ² ubi ins. (u. i.) ³ pignori (u. i.) uel pignori serui?

1 tantum P^a 2 subpertus] F, subreptus fPLU, *orreptus V: διπλασίαται τὸ μειωθέν τίμημα τοῦ ὑποθαρέντος B (Anon.): requiritur corruptus quod fere habent dett. 3 iudicio PV 4 sicum Fⁱ | duplicatur PVL | interierit PVL | ad eum perlatae] FU^a, an ad eum perlatae LU^a, an ad eum prolatae PV 5 sint] sunt Fⁱ | iustus V, inc. P^a 6 quam ... sunt om. P^a 7 tertio om. Fⁱ, iiii L 8 estimatione P^a 9 recipiunt] derecipiunt P^a | cyrographum P^a 10 ceteraque] et cetera PVL 11 erit bis F^a 12 corrupti om. P^a 13 consilio] et consilio PVL 14 minuunt P^aV | idem et] idem est et P^aV | in eum P^aL 15 celeuit Fⁱ | maleficia diuersa PV 17 condictione'm' Fⁱ | poe-

nam] petam P^a | actione om. PVLU | interest] est interest P^a 19 libro xxviiii P^a 22 temporalis PVLU^a | heredis P^a | in herede P 23 seruum her. corruperit bis F^a, seruum om. P^a 25 libro xiiii PV 26 f*al-*liaue F 27 corrupto PVL | et pauperiorem (pauperiem V, pauperem P^a) Graci fortasse ante et legerunt ubi uel in quo: ἐφ ὧν καὶ δύναται ἀπολεῖσαι κ. τ. λ. BS (τὸ πλ.) 28 dignitas P^a | manente's' Fⁱ, manet ei P^a, manente ei P^aVLU 30 non om. P^a | seruum ... 31 meus bis P^a 31 ac si PV 33 an om. Fⁱ 34 teneatur om. P^a | soluendo PVL 35 pignoris] pignori dett.: προφάσει τοῦ ἐνεγκυρασθέντος δογλογ B (Anon.) 37 duplicatur PV | illud 'est duplatur his' probatur Fⁱ

persuaseris, ut Titio furtum faciat, non solum in id teneris¹, quo deterior seruus effectus est, sed et in id quod Titio praestatus sim. Item non solum si mihi damnum dederit consilio tuo, sed etiam si extraneo, eo quoque nomine mihi teneris, quod ego lege Aquilia obnoxius sim: aut si ex conducto teneor alicui, quod ei seruum locauit et propter te de-
terior factus sit, teneberis et hoc nomine, et si qua talia sint. Aestimatio autem habetur 5
in hac actione, quanti seruus uilior factus sit, quod officio iudicis expedietur: Interdum tamen et inutilis sit², ut non expeditat talem seruum habere. utrum ergo et pretium cogitur dare sollicitator et seruum dominus lucrifacit, an uero cogi debet dominus restituere seruum et pretium serui accipere? et uerius est electionem domino dari, siue seruum detinere 10
cupit et damnum, quanti deterior seruus factus est, in duplum accipere, uel seruo restituto, si copiam huius rei habeat, pretium consequi, quod si non habeat, pretium quidem simili modo accipere, cedere autem sollicitatori periculo eius de dominio serui actionibus. quod tamen de restitutione hominis dicitur, tunc locum habet, cum homine uiuo agitur. quid autem si manumisso eo agatur? non facile apud iudicem audietur dicendo ideo se manumisso, quoniam habere noluerat domi, ut et pretium habeat et libertum.

- 15   GAIUS libro sexto ad edictum prouinciale. Corrumptur animus serui et si [B.60, 6, 15] *Ef*
persuadeatur ei, ut dominum contemneret.
- 16   ALFENUS UARUS libro secundo digestorum. Dominus seruum dispensatorem [B.60, 6, 16] *S*
manumisit, postea rationes ab eo accepit et cum eis non constaret, conperit apud quandam mulierculam pecuniam eum consumpsisse: quaerebatur, possetne agere serui corrupti cum ea muliere, cum is seruus iam liber esset. respondi || posse, sed etiam furti de pecuniis, t. 178
quas seruus ad eam detulisset.
- 17   MARCIANUS libro quarto regularum. Serui corrupti nomine et constante ma- [B.60, 6, 17] *S*
trimonio marito in mulierem datur actio, sed fauore nuptiarum in simplum.

III.

R DE FUGITIUIS R

25

ESP

- 1 1   ULPIANUS libro primo ad edictum. Is qui fugituum celauit fur est. Se- [B.60, 7, 1. *Pom. 10, 6*] *E*
natus censuit, ne fugitiui admittantur in saltus neque protegantur a uilicis uel procurato-
ribus possessorum et multam statuit: his autem, qui intra niginti dies fugitiuos uel dominis reddidissent uel apud magistratus exhibuissent, ueniam in ante actum dedit: sed [(*Pom.*) 20
et deinceps eodem senatus consulto impunitas datur ei, qui intra praestituta tempora, quam
2 repperit fugitiuos in agro suo, domino uel magistratibus tradiderit. Hoc autem senatus
consultum aditum etiam dedit militi uel pagano ad inuestigandum fugituum in praedia
senatorum uel paganorum (cui rei etiam lex Fabia prospexerat et senatus consultum
F[P(VLU)])

¹ tencaris (edd.)?   ² sit] fit (dett.)?

1 faceret *PV* | quo] quod *P*, quidem *U*
2 praestitrus *P•V* 4 sim] sum *PL* 5 et
hoc] eo *PV*, hoc *LU* 6 seruum *F* 7 ta-
men et inutili^m *F* | ergo et] ergo *P•V*
8 lucrifaci^t *F*, lucrari facit *P*, lucrari
faciet *L*, lucrifaci^t *L•U*, lucrifaci^t *V*,
inc. *V* | debet] debet et *P* 9 et uerius ...
10 accipere *om.* *P* 10 cupit] curit *F*
11 cop'hiam *F* | consequi q. s. n. h. pretium
bis *P* 12 accipere 'debet' cedere *F* | eius
de dominio] eiusdem domini *V•L*, eiusdem
domino *P*, eiusdem dominus *P•L•U*, eius-
dem dominos *V* 13 tamen] tamen de domino
P | habeant *P* | cum de homine *PV•LU* |
quid] quod *F•P*: ei ἡτελεύτησεν, πῶς ἔχει

τὸν τελευτῆς άποδούναι; εἰ δὲ ἡλεγθέρωσεν
ἄγτον, οὐκ ὄφειει προσλέχεσθαι ἀγτὸν ὁ δι-
καστής *BS* 14 si de manumisso *PV* | *eo om.* *P•V* | agatur *PLU* | ideo] ideo
autem *P* 15 ut pretium *P* 16 gaius ...
17 contemneret *om.* *P* | prouinciale *om.* *P•V*
17 persuadet *P•VL* 18 alfenus] Ἀφρικαν.
B | uarus] uaro *VL*, laro *L*, *om.* *P* 19 con-
staret] contristari *P*, constari *V* | competit
P•V 20 muliercula p'am *F* | eum] cum *F* |
possene ageret *P* | corrūm'pti *F* 21 esset]
est *PLU* 28 amittantur *P* | saltu *PLU*,
saltis *V*, inc. *V* 31 ei *P•L* | quam rep-
perit] qua pepperit *F*, quam receperit *L*
34 fauia *FP•LU*, flauia *P*

Modesto consule¹ factum), ut fugitiis inquirere uolentibus litterae ad magistratus dentur, multa etiam centum solidorum in magistratus statuta, si litteris acceptis inquirentes non adiuuent. sed et in eum, qui quaeri apud se prohibuit, eadem poena statuta. est etiam generalis epistula diuorum Marci et Commodi, qua declaratur et praesides et magistratus et milites stationarios dominum adiuuare debere² inquirendis fugitiis, et ut innitos red- 5
derent, et ut hi, apud quos delitescant, puniantur, si crimine contingantur. Unusquisque 3 eorum, qui fugitium adpraehendit, in publicum deducere debet. Et merito monentur ma- 4 gistratus eos diligenter custodire, ne euadant. Fugitium accipe et si quis erro sit. fugi- 5 tini autem appellatione ex fugitiua natum non contineri Labeo libro primo ad edictum 6 scribit. In publicum deduci intelleguntur qui magistratibus municipalibus traditi sunt uel 10
7 publicis ministeriis. Diligens custodia etiam uincire permittit. Tamdiu autem custodiuntur,
8 quamdiu ad praefectum uigilum uel ad praesidem ducantur. Eorumque nomina et notae
et cuia se quis esse dicat ad magistratus deferantur, ut facilius adgnosci et percipi fugi-
ti possint (notae autem uerbo etiam cicatrices continentur): idem iuris est, si haec in
scriptis publice uel in aedes³ proponas.

2 CALLISTRATUS libro sexto cogitationum. Fugitiui simplices dominis reddendi [B.60, 7, 2] E
sunt: sed si pro libero se gesserint, granus coerceri solent.

3 ULPIANUS libro septimo de officio proconsulis. Diuus Pius rescripsit eum, qui [B.60, 7, 3] S
fugitium uult requirere in praediis alienis, posse adire praesidem litteras ei daturum et, si
ita res exegerit, apparitorem quoque, ut ei permittatur ingredi et inquirere, et poenam eundem 20
praesidem in eum constituere, qui inquire non permisserit. sed et diuus Marcus oratione,
quam in senatu recitauit, facultatem dedit ingrediendi tam Caesaris quam senatorum et paga-
norum praedia uolentibus fugitiis inquirere scrutarique⁴ cubilia atque uestigia occultantium.

4 PAULUS libro primo sententiarum. Limenarchae et stationarii fugitiis depre- [B.60, 7, 4] P
bensus recte in custodiam retinent. magistratus municipales ad officium praesidis prouinciae 25
uel proconsulis compraehensos fugitiis recte transmittunt⁵.

5 TRYPHONINUS libro primo disputationum. Si in harenam fugitius seruus se [B.60, 7, 5] P
dederit, ne isto quidem periculo, discriminis uitae tantum, sibi irrogato potestatem domini
euitare poterit: nam diuus Pius rescripsit omnimodo eos dominis suis reddere⁶ siue ante
pugnam ad bestias siue post pugnam, quoniam interdum aut pecunia interuersa aut com- 20
missio aliquo maiore || maleficio ad fugiendam inquisitionem uel iustitiam animaduersionis f. 178'
in harenam se dare malent. reddi ergo eos oportet.

F[P(VLU)]

¹ Consulem unum eius nominis ordinarium a. p. C. 228 (Modesto II et Probo cos.) cum Ulpianus non potuerit citare in commentariis editis imperante Caracalla, hic cogitandum est de suspecto aliquo, qui potest esse M. Mettius Modestus aetatis Domitiana (Plinius ep. 1, 5; C. I. L. III n. 355; Mur. 1467, 11) ² in ins. (ed.) ³ in aede sacra? ⁴ scrutandique (Hal)?
⁵ Cuiacius utrum hunc locum Paulo 1, 6, 3, 4 restituerit ex libro Vesontineni an ex digestis,
incertum ⁶ reddi debebat (Brenemann)?

1 modesto consule factum om. PV=U^a 2 in
om. P^a 3 adiubent F, adiuuant PVLU | est
om. P^aV 4 que declarat L^a, quae declarat
PVU 5 et milites] milites P^a | dominos
PVL | adiubare F | inuentum P^a 6 et
om. P^a 8 ne euadant] nec uendant P^a | si t^b
F^a 9 non om. P^a | a labeo l. inc. PV | lib.
ii PL 10 in] ad PVL | magistratib^cus F^a
11 publicis] publicis F^a | diligens custodia] diligitis custodire P^a, diligenti custodire
LU, diligenter custodire P^aV | uincere P^aU^a |
permittit om. P^a 12 nota P^a 13 fugiti-
uus possit PV 15 in aedes proponas] F^a,
in aedes proponant F^aPLU: τὸ δέ ἀγνό ἐστι
μόνιμον, εἰ καὶ γράφας τις ... Δημοσίᾳ προθίσται
ἢ ἐν ΚΑΘ^d BS (τὸ πλ.), καὶ προγράφεσθαι ταῦτα
ἐν ΚΑΘ^d ἢ τόπῳ Δημοσίᾳ B (Anon.) 16 cal-

listatus] Γα. B | sexto] FU, i PV, iii L |
cognitionum] quæstionum P^a | domini P^a
17 si pro om. P^a, pro om. V | liberos P^a | co-
ercere PV 18 scripsit P^a 19 possit P^a
20 apparitorem] apud apparitorem P^aVLU^e |
inquirere et F^a, inquirere P^aV 21 orationē
F^a 22 quam] qua F^a (suppl. f. s. XIII uel XIV)
23 præsidia F^a 24 sententiarum] senatorum
P | linearcae P^a | fugitiuo et F^a 25 ma-
gistr.] nam magistr. L, nam et magistr. PVU
26 compræhensas F^a, om. V 28 uitae tan-
tum sibi irrogato] uite quod tantum sibi (sibi
tantum L) irrogat LU, sui rel. om. P^a, inc. V^f
29 euitare] curare P^a | omnimodo] omnino
PV | siue om. P^aV | ante] autem P^a 30 uesti-
tas F | aut peco.] pec. P^a 31 maleficio ma-
iore P | animaduersioni P^a 32 eos] plus F^a

V.

R DE ALEATORIBUS R

1 ULPIANUS libro uicensimo tertio ad edictum. Praetor ait: 'Si quis eum, apud [B.60, 8, 1] quem alea lusum esse dicetur, uerberauerit damnum ei dederit siue quid eo tempore 'dolo' eius subtractum est², iudicium non dabo. in eum, qui aleae ludendae causa uim 1 intulerit, uti quaeque res erit, animaduertam.' Si rapinas fecerint inter se collusores, ui bonorum raptorum non denegabitur actio: susceptorem enim dumtaxat prohibuit uindicari, 2 non et collusores, quamuis et hi indigni uideantur. Item notandum, quod susceptorem uerberatum quidem et damnum passum ubicumque et quaadocumque non uindicat: uerum furtum factum³ domi et eo tempore quo alea ludebatur, licet lusor non fuerit qui quid eorum fecerit, impune fit. domum autem pro habitatione et domicilio nos accipere debere certum est. Quod autem praetor negat se farti actionem daturum, uideamus utrum ad poenalem actionem solam pertineat an et si ad exhibendum uelit agere uel uindicare uel condicere. et est relatum apud Pomponium solummodo poenalem actionem denegatam, quod non puto uerum: praetor enim simpliciter ait 'si quid subtractum erit, iudicium non 4 dabo.' In eum, inquit, 'qui aleae ludendae causa uim intulerit, uti quaeque res erit, animaduertam.' haec clausula pertinet ad animaduersionem eius qui conpulit ludere, ut aut multa multetur aut in lautamias uel in uincula publica ducatur:

2 PAULUS libro nono decimo ad edictam. solent enim quidam et cogere ad lu- [B.60, 8, 2] sum uel ab initio uel uicti dum retinent. Senatus consultum uetuit in pecuniam ludere praeterquam si quis certet hasta uel pilo iaciendo uel currendo saliendo luctando pugnando quod uirtutis causa fiat:

3 MARCIANUS libro quinto regularum. in quibus rebus ex lege Titia et Publicia [B.60, 8, 3] et Cornelius etiam sponsonem facere licet: sed ex aliis, ubi pro uirtute certamen non fit, non licet.

4 PAULUS libro nono decimo ad edictum. Quod in conuinio uescendi causa po- [B.60, 8, 4] nitur, in eam rem familia⁴ ludere permittitur. Si seruus uel filius familias uictus fuerit, patri uel domino competit repetitio. item si seruus acceperit pecuniam, dabitur in dominum de peculio actio, non noxalis, quia ex negotio gesto agitur: sed non amplius cogendus est 3 praestare, quam id quod ex ea re in peculio sit. Aduersus parentes et patronos repetitio eius quod in alea lusum est utilis ex hoc edicto danda est.

F[P(VLU)]

¹ tempore e domo (u. i.)?   ² erit (Hal. ex § 3)?   ³ factum] tantum?   ⁴ familia] alea (u. i.)?

4 alea] in alea *PVL¹U* | uerberauerit] *P¹U* cum *B*: ὁ τύπας, uel liberauerit *F²*, uel uerberauerit (*sic*) *F³*, uel uerberauerit *L*, uulnerauerit *P⁴V* | tempore dolo eius] tempore e domo eius secundum datt. (*P⁴ al.*) *Brenckmannus recte* (cf. § 1 uerb. furtum domi): ἡ ἐν τῷ κυβερνήσι τῇ αὐτῷ κλέψας *B* (*Anon.*), ἡ κλέψει τη πάρ' αὐτῷ *BS* 5 aleae d' lud. *F⁵* 6 animaduertim. *P⁶* 7 denegabuntur *P⁷* | suscepterem *F* (*em. f.*) 8 hi om. *P⁸* 10 qui quid] quicquid *P⁹VLU* 11 prohiuitationem *P¹⁰?* 12 se negat *P¹¹* 13 et si] si *P¹²* 17 aut multa] a mulcta *P¹³?*, inc. *V¹⁴* 18 in lautamias in' uel in *F¹⁵*, autumas uel *P¹⁶*, lautamias aut *L*, in lautamias uel *U*, inc. *V¹⁷* | duc. publ. *P¹⁸*, inc. *V¹⁹* solent] cum solent *P¹⁹V* 20 pecunia *PVL* 21 si quis certet]

satisficeret *P²⁰* | iacendo *P²¹* | saliendo luctando *F²²* alieno loco stando *P²³* | uel pugnando *PVL* 23 in om. *PVLU* | rebus om. *P²⁴* | ex letitia publica *P²⁵V* 24 ubi om. *P²⁶* 25 non licet] licet *P²⁷* 26 combibio *F* | uescoinden'di *F* 27 familias *F²⁸P²⁹*, familiam *P³⁰L³¹*: εἰ μὴ ἄρα εἰς βρώσιμον τὶ ποτὲ γίνεται ἡ συνθήκη, οὐταν ἐν συμποσίῳ τινὲς ὄντες ἐπὶ τῷ τὸν ἀπτόμενον ἀγαρεῖν αὐτοῖς τινὰ τῶν βρώσιμων τὴν συνθήκην ἀποτίθενται [*immo ἀποτίθωνται*] *BS*: *negre hic negre alibi vocabulum* familia agnoscunt *Graci fortasse recte mutatum a Cicerio in alea* | ludere om. *P³²V* 28 dominum] dominio *P³³V* 30 praestare om. *PL³⁴U³⁵* | quod] quid *P³⁶* 31 quod in alea lusum] lusum quod in alea *P³⁷*

VI.

R SI MENSOR FALSUM MODUM DIXERIT R

E

- 1 UPIANUS libro uicensimo quarto ad edictum. Aduersus mensorem agrorum [B.60, 9, 1] E praetor in factum actionem proposuit, a quo falli nos non oportet: nam interest nostra, ne fallamur in modi renuntiatione, si forte uel de finibus contentio sit uel emptor scire uelit s uel uendor, cuius modi ager ueneat. ideo autem hanc actionem proposuit, quia non cre diderunt ueteres inter talem personam locationem et conductionem esse, sed magis operam beneficii loco praeberi et id quod datur ei, ad remunerandum dari et inde honorarium appellari: si autem ex locato conducto fuerit actum, dicendum erit nec tenere intentionem.
- 1 Haec actio dolum malum dumtaxat exigit: uisum est enim satis abundeque coerceri mensorem, si dolus malus solus conueniatur eius hominis, qui ciuiliter obligatus non est. proinde si imperite uersatus est, sibi imputare debet qui eum adhibuit: sed et si neglegenter, acque mensor securus erit: lata culpa plane dolo comparabitur. sed et si mercedem acceptit, non omnem culpam eum praestare propter uerba edicti: utique enim scit praetor f. 179 et mercede eos interuenire. Is autem tenetur hac actione qui renuntiauit: sed renuntiasse 15 et eum accipere debemus, qui per alium renuntiauit
- 1 PAULUS libro uicensimo quinto ad edictum. uel per litteras. Sed si ego [B.60, 9, 1.2] E tibi, cum essem mensor, mandauerim, ut mensuram agri ageres et tu id Titio delegaueris et ille dolo malo quid in ea re fecerit, tu teneberis, quia dolo malo uersatus es, qui tali homini credidisti. 20
- 3 UPIANUS libro uicensimo quarto ad edictum. Si duobus mandanero et ambo [B.60, 9, 8] E dolose fecerint, aduersus singulos in solidum agi poterit, sed altero conuento, si satisfecerit, 1 in alterum actionem denegari oportebit. Competit autem haec actio ei, cuius interfuit falsum modum renuntiatum non esse, hoc est uel emptori uel uendori, cui renuntiatio offuit.
- 2 Pomponius tamen scribit, si emptor plus dederit uendori propter renuntiationem, quia condicere potest quod plus dedit, agi cum mensor non posse: nihil enim emptoris interesse, cum possit condicere: nisi soluendo uendor non fuit: tunc enim mensor tenebitur.
- 3 Sed si uendor maiorem modum tradiderit fraudatus a mensor, consequenter dicit Pomponius non esse actionem aduersus mensor, quia est ex uendito actio aduersus emptorem, nisi et hic emptor soluendo non sit. Idem Pomponius scribit, si propter iudicium 30 adhibitus mensor fraudauerit me in renuntiatione, teneri eum, si ob hoc de iudicio minus tuli: plane si a iudice adhibitus contra me renuntiauerit dolo malo, dubitat, an teneri mihi debeat? quod magis admittit. Hanc actionem heredi similibusque personis dandam Pomponius scribit: sed in heredem similesque personas denegandam ait. Serui autem nomine magis noxale quam de peculio competere ait, quamuis ciuilis actio de peculio competit. 35
- 4 PAULUS libro uicensimo quinto ad edictum. Haec actio perpetua est, quia [B.60, 9, 4] E initium rei¹ non ad circumscriptionem, sed a suscepto negotio originem accipit.

F[P(VLU)]

¹ rei] redit?

5 uel de finibus] de finibus L, de quibus V, inc. P^a 6 ager eat ueneat P | hanc] hac L^a, om. PV 7 conditionem P^aV | opera P^aL 8 et id] id P^a | honorum P^a 9 actum P^a 10 exigere iussum P^a 11 solus om. F^aP^aVLU^a: ἀπὸ δόλου μόνοι ἐγκλείσθαι αὐτὸν BS | perinde P^a 12 eum om. P^a | si] qui P^a 13 aequo] neque P^a | mensor e' F^a | lata] ita P^a 14 uerba] uero F^a 15 is] eos F^a | sed] se P^a | renuntiasse ... 16 alium bis P^a 18 titio] luctio titio V, inc. P^a 19 est P^a 21 ambo] ambo se P^a 22 agi poterint F^a, agere potero L 23 alterum] alterutrum P^aV | opotere P^aVLU, inc. P^a | cumpetit F | ei] eius

P^a | falso modo P^a 24 esse] est P^a 26 de dit] dederit PVL | enim om. P^a 28 consequentur P^a 29 est om. P^a 31 de om. P^a 33 amittit P^a 34 heredes P^a 36 haec actio ... p. 348, 1 edictum om. P^a 37 non ad circumscriptionem sed ad suscepto negotio (susceptum negotium V, su...septi negotii P^a) F^aP^aV^a, non a circumscriptione, sed a suscepto negotio fP^aLU, om. P^a (u.s.): οὐ γάρ ἀρχὴ ... αὐτῆς οὐκ ἀπὸ τῆς περιγραφῆς ..., ἀλλ' ὡς ἀπὸ συμαλλάγματος ἀρχὴν ἀπλάσιομένης (?) BS, unde apparet Graecos quoque Iuam legisse mendorum | accepit F^aP^aL

- 5 ULPIANUS libro uicensimo quarto ad edictum. Si mensor non falsum modum [B.60, 9, 5] *E* renuntiauerit, sed traxerit renuntiationem et ob hoc euenerit ut uenditor liberetur, qui ad-signaturum se modum intra certum diem promisit, haec actio locum non habet: sed nec 1 dari utilem debere Pomponius ait. erit ergo ad actionem de dolo decurrentum. Si cum falsus modus renuntiatus esset, emptor cum uenditore ex empto egisset, agere poterit etiam 2 cum mensore: sed si nihil eius interest, condemnari mensorem non oportet. quod si non de toto modo qui deerat cum uenditore egerit, sed de minore, consequenter scribit Pom- 3 ponius de residuo cum mensore agi posse. Hoc iudicium latius praetor porrexit: nam et si cuius alterius rei mensuram falsam renuntiavisse dicetur, haec actio competit. proinde si in aedifici mensura feffellit uel in frumenti uel in uini,¹⁰
- 6 PAULUS libro uicensimo quarto¹ ad edictum. siue de itineris latitudine siue [B.60, 9, 5] *E** de seruitute immittendi proiciendique quaeratur, siue aream uel tignum uel lapidem me-tiendio mentitus fuerit
- 7 ULPIANUS libro uicensimo quarto ad edictum. uel cuius alterius rei, tenebitur. [B.60, 9, 6] *E*
- 1 2 Et si mensor machinarius feffellerit, haec actio dabitur. Nec non illud quoque Pomponius 15 dicit etiam in eum, qui mensor non fuit, feffellit tamen in modo, competere hanc actionem.
- 3 Hoc exemplo etiam aduersus architectum actio dari debet qui feffellit: nam et diuus Se- 4 uerus aduersus architectum et redemptorem actiones dandas decreuit. Ego etiam aduersus tabularium puto actiones dandas, qui in computatione feffellit.

VII.²⁰R DE RELIGIOSIS ET SUMPTIBUS FUNERUM ET UT FUNUS ES
DUCERE LICEAT R

- 1 ULPIANUS libro decimo ad edictum. Qui propter funus aliiquid impedit, cum [B.59, 1, 1] *E* defuncto contrahere creditur, non cum herede.²⁴
- 2 IDEM libro uicensimo quinto ad edictum². || Locum in quo seruus sepultus est religio- *E* sum esse Aristo ait. Qui mortuum in locum alienum intulit uel inferre curauit, tenebitur in factum actione. 'in locum alterius' accipere debemus siue in agro siue in aedificio. sed hic sermo domino dat actionem, non bonae fidei possessori: nam cum dicat 'in locum alte- rius', apparet de domino eum sentire, id est eo cuius locus est. sed et fructuarium inferendo tenebitur domino proprietatis. an et socius teneatur, si ignorante socio intulerit, tractari potest: est tamen uerius familiae erciscundae uel communi diuidendo conueniri eum posse.
- 3 Praetor ait: 'Siue³ homo mortuus ossaue hominis mortui in locum purum alterius aut in 'id sepulchrum, in quo ius non fuerit, illata esse dicentur.' qui hoc fecit, in factum actione tenetur et poena pecuniaria subicietur. De ea autem illatione praetor sensit, quae sepul- 4 turae causa fit. Purus autem locus dicitur, qui neque sacer neque sanctus est neque reli- 5 giosus, sed ab omnibus huiusmodi nominibus uacare uidetur. Sepulchrum est, [B.59, 1, 1] *F[P(VLU)]*

¹ quinto (Hal.)?   ² huiuscce l. pr. et § 1 origine uidentur locum habuisse inter eiusdem § 6 et 7
³ si (edd.)?

2 renuntiauerit] remu p̄ nunciauerit V, renun-
clauit L, inc. P^a | sed distraxerit P^a | ut uend. liberetur] confirmans BS: καὶ ἐντεύθεν ἐλεγθε-
ρωθῆ... δι πράτης, ἔργον ιγιτύ B (Anon.) cum
sic uertunt: ἀλλ' ὑπερθέμενος βλάψῃ τὸν πράτην |
quia adi. PLU^b, inc. U^c 5 uenditorem P^a
6 sed si ... mensorem om. P^a 7 uenditor
P^a | sed ... scribit om. F^d 8 porrexit P,
om. inter alia L^e | nam ... 9 dicet(ur) om. P^a
9 cuiusuis P^a VL^f U^g, om. inter alia P^a L^e | re-
nuntiabise F^d 10 in] sin P^a | mensu'a ra F^d |
refefflit F^d 12 inadmittendi FP^a | proicien-
di que' F^d, proieciendi F^d 13 mentitus fue-

rit om. F^d 14 uel cuius alterius rei] eiusuis
re P^a 15 mensor] non forte P^a | feffellit P^a
16 hanc] hac L^e, om. P^a 17 actio dari ...
18 architectum om. PVLU 19 computatio-
nem PV 23 libro] lucro F^d 26 uel om. F^d |
indeferrē P^a 27 actionem P 28 non bono
possessore P^a | in om. P^a 29 eum sentire]
consentiret P^a 32 mortui in] mortuum P^a
35 fit] sit PU^a | dicitur qui (qui a' F^d) neque
s. n. s. est (est om. P^a VL, post religiosus U)
neque religiosus] F^d P^a VL^f, dicitur qui ne-
que religiosus om. mediis F^d P^a

ubi corpus ossane hominis condita sunt. Celsus autem ait: non totus, qui sepulturae destinatus est, locus religiosus fit, sed quatenus corpus humatum est. Monumentum est, quod memoriae seruanda gratia existat¹. Si usum fructum quis habeat, religiosum locum [B] non facit. sed et si alius proprietatem, alius usum fructum habuit, non faciet locum religiosum nec proprietarius, nisi forte ipsum qui usum fructum legauerit intulerit, cum in 5 alium locum inferri tam oportune non posset: et ita Iulianus scribit. alias autem inuito fructuario locus religiosus non fiet: sed si consentiat fructarius, magis est ut locus religiosus fiat. Locum qui seruit nemo religiosum facit, nisi consentiat is cui seruitus debetur. sed si non minus commode per alium locum seruitute uti potest, non uidetur seruitus impedienda causa id fieri, et ideo religiosus fit: et sane habet hoc rationem. Is qui pignori 10 dedit agrum si in eum suorum² mortuum intulerit, religiosum eum facit: sed et si ipse inferatur, idem est: ceterum alii concedere non potest.

3 PAULUS libro uicensimo septimo ad edictum. Ex consensu tamen omnium utilius est *E* dicere religiosum posse fieri, idque Pomponius scribit. ¹⁴

4 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. Scriptus heres prius quam hereditatem *E* adeat patrem familias mortuum inferendo locum facit religiosum, nec quis putet hoc ipso pro herede eum gerere: finge enim adhuc eum deliberare de adeunda hereditate. ego etiam si non heres eum intulerit, sed quiuis alius herede uel cessante uel absente uel urente ne pro herede gerere uideatur, tamen locum religiosum facere puto: plerumque enim defuncti ante sepeliuntur, quam quis heres eis existet. sed tunc locus fit religiosus, cum 20 defuncti fuit: naturaliter enim uidetur ad mortuum pertinere locus in quem infertur, praesertim si in eum locum inferatur, in quem ipse destinauit: usque adeo, ut etiamsi in legatum locum sit illatus ab herede, inlatio tamen testatoris fit religiosus, si modo in alium locum tam oportune inferri non potuit. ²⁴

5 GAIUS libro nono decimo ad edictum provinciale. Familiaria sepulchra dicuntur, quae *E* quis sibi familiaeque suaे constituit, hereditaria autem, quae quis sibi heredibusque suis constituit

6 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. uel quod pater familias iure hereditario *E* adquisiit. sed in utroque heredibus quidem ceterisque successoribus qualescumque fuerint licet sepeliri et mortuum inferre, etiamsi ex minima parte heredes ex testamento uel ab 30 intestato sint, licet non consentiant alii. liberis autem cuiuscumque sexus uel gradus etiam filii familie et³ emancipatis idem ius concessum est, siue extiterint heredes siue sese q. 18 f. 180 abstineant. exhereditas autem, nisi specialiter testator iusto odio commotus eos ueteruerit, humanitatis gratia tantum sepeliri, non etiam alios praeter suam posteritatem inferre licet. liberti autem nec sepeliri nec alios inferre poterunt, nisi heredes extiterint patrono, quamuis 35 quidam inscriperint monumentum sibi libertisque suis fecisse: et ita Papinianus respondit

1 et saepissime idem constitutum est. Si adhuc monumentum purum est, poterit [B.59, 1, 4]

F[P/V, cuius m. antiqua deficit u. 12 in non potest, LU])

¹ existat (u. i.)?   ² quem ins. (Carnegister)

³ filii familie et del.

1 ossane ... 2 corpus om. *P* 2 humanum
P^a | quod] quid *P* 3 gratiae *P* | existat]
existat uidentur legisse Graeci: ΜΝΗΜΕΙΟΝ Δε ἔστι τὸ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΝΗΜΗΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΝ | usus
fructus *P* 4 usus fructum *PV* | habuit]
habeat *PVL* 6 inferri] infecti *P* | non
om. *P* | possit *P* | scriuit *F* 8 facit] fa-
ciat *P*, faciet *V* | is cui seruitus debetur]
F *PLU*, cuius seruetur deberetur *F* 9 si
om. *P* 10 habent haec *PV* 11 in eum]
meum *P* | etiā om. *P* 13 est om. *P*
16 nec] ne *PL* 17 gerere] agere *P* | finge
... hereditate om. *P* 18 etiam etiam puto
PLU 19 gere uidebatur *P* 20 sepellien-
tur *P* | eis om. *F* *P*, eius *L* | existat *PU*,

existat *L* | rel. fit *P* 22 si in eum *F* | in lega-
tum] neglectum *P* 23 illatus] illa *P* 25 fa-
miliaria] familie *P*, familia *L* 26 fami-
liaeque a^e *F* | sua] siue *P* | autem quae]
antequam *P* 28 libro u decimo *P* | quod
om. *P* 29 adquisiuit *PLU* | in om. *P* | qui-
dem] hidem *P*, item *LU* 30 sepellire *PLU*
31 aliis^s *F* 32 filius familias *PL*, filii
familias *P* *L* *U* 33 exhereditatis *F*, ex-
hereditas *L* | cummotus *F* 34 sepeliri *F*
35 nec ei sep. *F* | potuerunt *F* | extiterit
P | patronos *P* 36 sibi] si *P* | liber'a-
tisque *F* 37 constitutas est *P*, contecta-
tum *L* | monumentum] monumentum si li-
bertisque suis f. et i. p. respondit *P*

quis hoc et uendere et donare. si cenotaphium fit, posse hoc uenire dicendum est: [D. 1, 8, 7]
nec enim esse hoc religiosum diui fratres rescriperunt.

7 GAIUS libro nono decimo ad edictum prouinciale. Is qui intulit mortuum in [B. 59, 1, 4] E alienum locum, aut tollere id quod intulit aut loci pretium praestare cogitur per in factum 1 actionem, quae tam heredi quam in heredem competit et perpetua est. Aduersus eum, qui 8 in alterius arcum lapideam, in qua adhuc mortuus non erit conditus, mortuum intulerit, utilem actionem in factum proconsul dat, quia non proprie uel in sepulchrum uel in locum alterius intulisse dici potest.

8 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. Ossa quae ab alio illata sunt [B. 59, 1, 4] E uel corpus an licet domino loci effodere uel eruere sine decreto pontificum seu iussu principis, quæstionis est: et ait Labeo exspectandum uel permisum pontificale seu iussionem 1 principis, alioquin iniuriarum fore actionem aduersus eum qui eiecit. Si locus religiosus [B] pro puro uenisse dicetur, praetor in factum actionem in eum dat ei ad quem ea res per- 10 tinet: quae actio et in heredem competit, cum quasi ex empto actionem contineat. Si in locum publicis usibus destinatum intulerit quis mortuum, praetor in eum iudicium dat, si 15 dolo fecerit et erit¹ extra ordinem plectendus, modica tamen coercitione: sed si sine dolo, 3 absoluendus est. In hac autem actione loci puri appellatio et ad aedificium producenda est. 4 Nec solum domino haec actio competit, uerum ei quoque, qui eiusdem loci habet usum 5 fructum uel aliquam seruitutem, quia ius prohibendi etiam hi habent. Ei, qui prohibitus est inferre in eum locum, quo ei ius inferendi esset, in factum actio competit et inter- 10 dictum, etiamsi non ipse prohibitus sit, sed procurator eius, quia intellectu aliquo ipse prohibitus uidetur.

9 GAIUS libro nono decimo ad edictum prouinciale. Liberum est ei qui prohibetur mor- E tum ossaue mortui inferre aut statim interdicto uti, quo prohibetur ei uis fieri, aut alio inferre et postea in factum agere: per quam consequetur actor, quanti eius interfuerit 25 prohibitum non esse, in quam computationem cadit loci empti pretium aut conducti merces, item sui loci pretium, quem quis, nisi coactus est, religiosum facturus non esset. unde miror, quare constare uideatur neque heredi neque in heredem dandam hanc actionem: nam ut appareat, pecuniariae quantitatis ratio in eam deducitur: certe perpetuo ea inter ipsos competit.

10 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. Si uendor fundi exceperit locum se- E pulchri ad hoc, ut ipse posterique eius illo inferrentur, si uia uti prohibeat, ut mortuum suum inferret, agere potest: uidetur enim etiam hoc exceptum inter ementem et uendentem, ut ei per fundum sepulturae causa ire licet.

11 PAULUS libro uicensimo septimo ad edictum. Quod si locus monumenti hac lege uenierit, E ne in eum inferrentur, quos ius est inferri, pactum quidem ad hoc non sufficit, sed stipulatione id caueri oportet.

12 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. Si quis sepulchrum habeat, uiam autem E ad sepulchrum non habeat et a uicino ire prohibeat, imperator Antoninus cum patre rescripsit iter ad sepulchrum peti precario et concedi solere, ut quotiens non debetur, im- 40 petretur ab eo, qui fundum adiunctum habeat. non tamen hoc rescriptum, quod impe- f 10 F[P(LU)]

¹ dat: si dolo fecerit, erit et (similiter A. Faber)?

1 fit] sit PU | ueniri PU 3 nono] non F | prouinciale P, om. L 4 aut loci] hoc loci P | praetium F 5 heredem] herede P 10 pontificum is' seu F² 11 uel promissum P | pontificales seu iussio est P³ 12 forte actione P⁴ 15 intuleret F (em. f.) 17 in hanc autem actionem P⁵LU 22 prohibitus] prohibitur P⁶ 23 prouinciale P 24 os- sanae mortui inferre] inferre et postea in factum P⁷, inferre U | uti quo] utique F⁸P⁹ 25 consequitur F² 26 praetium quem quis

nis' ant F⁴, precium quem quis si aut L⁸, pretium si aut P¹⁰ 27 facturum F¹¹P¹² 29 quantitas P¹³ 32 posteriorque F¹⁴ | in- ferentur F (suppl. f.) P¹⁵L¹⁶, inferuntur L¹⁷U 33 etiam e' hoc F¹⁸ 36 inferentur F (suppl. f.) P¹⁹U, inferantur L | quos ius] quos ibi ius P²⁰LU, inc. P²¹ 38 sepulchrum non' habeat F²² 39 a om. P²³ | bicino F²⁴ | cum parte P²⁵ 40 iter] item P²⁶ | peti] petit P²⁷ | praecario F, precatio P

trandi dat facultatem, etiam actionem ciuillem inducit, sed extra ordinem interpellatur praeses et iam compellere debet iusto pretio iter ei praestari, ita tamen, ut iudex etiam de oportunitate loci prospiciat, ne uicinus magnum patiatur detrimentum. Senatus [B. 59, 1, 9] consulto cauetur, ne usus sepulchrorum permutationibus polluatur, id est ne sepulchrum aliae¹ conuersationis usum accepiat. Praetor ait: 'Quod funeris causa sumptus factus² [B. 5] erit, eius reciperandi nomine in eum, ad quem ea res pertinet, iudicium dabo.' Hoc edictum iusta ex causa propositum est, ut qui funeravit persequatur id quod impedit: sic enim fieri, ne insepulta corpora iacerent neue quis de alieno funeretur. Funus autem eum facere oportet, quem decedens elegit: sed si non ille fecit, nullam esse huius rei poenam, nisi aliquid³ pro hoc emolumentum ei relictum est: tunc enim, si non paruerit voluntati defuncti, ab hoc repellitur. sin autem de hac re defunctus non cavit, nec ulli delegatum id munus est, scriptos heredes ea res contingit: si nemo scriptus est, legitimos vel cognatos: quosque suo ordine quo succedunt. Sumptus funeris arbitrantur pro facultatibus uel dignitate defuncti. Praetor uel magistratus municipalis ad funus sumptum decernere debet, si quidem est pecunia in hereditate, ex⁴ pecunia: si non est, distrahere debet ea, quae tempore peritura sunt, quorum retentio onerat hereditatem: si minus, si quid auri argenteique fuerit, distrahi aut pignerari iubebit, ut pecunia expediatur:

¶3 GAIUS libro nono decimo ad edictum prouinciale. uel a debitoribus si facile exigi possit. E

¶4 UPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. Et si quis impedit eum qui emit, quo E minus ei res tradantur, praetorem interuenire oportere turique huiusmodi factum si quid se

1 impedit quo minus ei res uenditae tradantur⁵. Si colonus uel inquiliinus sit is qui mortuus est nec sit unde funeretur, ex inuestis illatis eum funerandum Pomponius scribit et si quid superfuum remanserit, hoc pro debita pensione teneri. sed et si res legatae sint a testatore de cuius funere agitur nec sit unde funeretur, ad eas quoque manus mittere oportet: satius est enim de suo testatorem funerari, quam aliquos legatae consequi. sed⁶ si adita 25 fuerit postea hereditas, res emptori anferenda non est, quia bonae fidei pos- [D. 50, 17, 187] ncessor est et dominium habet⁷, qui auctore iudice comparauit. legatarium tamen legato (D) carere non oportet, si potest indemnus ab herede praestari: quod si non potest, melius est legatarium non lucrari, quam emptorem damno adisci. Si cui funeris sui curam testator mandauerit et ille accepta pecunia funus non duixerit, de dolo actionem in eum dandam 30 Melia scripsit: credo tamen et extra ordinem eum a praetore compellendum funus ducere.

8 Funeris causa sumptus factus uidetur is demum, qui ideo fuit ut funus ducatur⁸, [B. 59, 1, 10] sine quo funus duci non possit, ut puta si quid impensum est in elationem mortui: sed et si quid in locum fuerit erogatum, in quem mortuus inferretur, funeris causa uideri impensum Labeo scribit, quia necessario locus paratur, in quo corpus conditur. Impensa peregre 35 mortui quae facta est⁹ ut corpus perferretur, funeris est, licet nondum homo funeretur: idemque et si quid ad corpus custodiendum uel etiam commendandum factum sit, uel si quid in marmor uel uestem collocandam. Non autem oportet ornamenti cum corporibus condi, nec quid aliud huiusmodi, quod homines simpliciores faciunt. Haec actio quae funeraria dicitur ex bono et aequo oritur: continet autem funeris causa tantum impensam, non 40 etiam ceterorum sumptuum. aequum autem accipitur ex dignitate eius qui funeratus est,

F[P(LU)]

¹ alienae (dett.)?   ² factum (Hal.)?   ³ aliquid (Hal.)?   ⁴ ex] ex ea?   ⁵ si quid ... tradantur repetita ex praec. del.   ⁶ et ins.   ⁷ et dominium habet abest a D. loco gem.   ⁸ qui ideo ... ducatur del.   ⁹ quae facta est peregre mortui?

2 prestat P 4 ne usu P^a | id est] idem P^aU^a 10 paruerint P^a 11 cavit] cadit F^a 14 sumptus F^a 16 quorumque PL 17 iubebit ut pecunia expediatur] iubebitur LU, inbetur P 18 libro nonos ad P^a | uel om. P^a 19 libro om. P 23 remanserint P^a | pensione] pensio est P^a 24 manus mittere F^a 25 satiū's F^a 26 auferendo F(em. f.) 27 iu-

dice] indicet F^a 28 capere F^a 31 eum om. PLU 33 empensum F^a | delationem F^a, elatione LU: τὰ περὶ τῶν ἔκκομδῶν B 34 inferetur F(em. f.) PLU^a, infereretur U^a 36 perferetur F(suppl. f.) L, perfereretur P^a 40 tantum 'or' impensam F^a, tantum impensa P 41 aequum autem] autem equum autem P^a

ex causa, ex tempore et ex bona fide, ut neque plus imputetur sumptus nomine quam factum est neque tantum quantum || factum est, si immodice factum est: deberet enim¹ t. 11 haberi ratio facultatum eius, in quem factum est, et ipius rei, quae ultra modum sine causa consumitur. quid ergo si ex voluntate testatoris impensum est? sciendum est nec voluntatem sequendam, si res egrediatur iustum sumptus rationem, pro modo autem facul- 8 tatum sumptum fieri. Sed interdum in, qui sumptum in funus fecit, sumptum non recipit, si pietatis gratia fecit, non hoc animo quasi recepturus sumptum quem fecit: et ita [B] imperator noster rescripsit. igitur a estimandum erit arbitrio et perpendendum, quo animo sumptus factus sit, utrum negotium quis uel defuncti uel hereditas gerit uel ipsius humanitatis, an uero misericordiae uel pietati tribuens uel affectioni. potest tamen distingui et 10 misericordiae modus, ut in hoc fuerit misericors uel pius qui funerant, ut eum sepeliret, ne insepultus iaceret, non etiam ut suo sumptu fecerit²: quod si iudici liqueat, non debet eum qui conuenit aboluere: quis enim sine pietatis intentione alienum cadaver funerat?

8 oportebit igitur testari, quem quo animo funerat, ne postea patiatur quaestionem. Plerique filii cum parentes suos funerant, uel alii qui heredes fieri possunt, licet ex hoc ipso neque 15 pro herede gestio neque aditio praesumitur, tamen ne uel miscuisse se necessarii uel ceteri pro herede gessisse uideantur, solent testari pietatis gratia facere se sepulturam. quod si³ superuacuo fuerit factum, ad illud se munire uidentur, ne miscuisse se credantur, ad illud non, ut sumptum consequantur: quippe protestantur pietatis gratia id se facere. [B. 59, 1 n. 9 plenius igitur eos testari oportet, ut et sumptum possint seruare. Fortassis quis possit [B] 20 dicere interdum partem sumptus facti posse recipi, ut quis pro parte quasi negotium gerens, pro parte pietatis gratia id faciat: quod est uerius: partem igitur sumptus con- 10 sequetur, quem non donandi animo fecit. Iudicem, qui de ea aequitate cognoscit, [B. 59, 1, 10 interdum sumptum omnino non debere admittere modicum factum, si forte in contumeliam defuncti hominis locupletis modicus factus sit: nam non debet huius rationem habere, cum 25 11 contumeliam defuncto fecisse uideatur ita eum funerando. Si quis, dum se heredem [B] putat, patrem familias funerauerit, funeraria actione uti non poterit, quia non hoc animo fecit, quasi alienum negotium gerens: et ita Trebatius et Proculus putat. puto tamen et 12 ei ex causa dandam actionem funerarium. Labeo ait, quotiens quis aliam actionem habet de funeris impensa consequenda, funeraria eum agere non posse: et ideo si familiae erciscundae agere possit, funeraria non acturum: plane si iam familiae erciscundae iudicio 13 actum sit, posse agi. Idem Labeo ait, si prohibente herede funeraueris testatorem, ex causa competere tibi funerarium: quid enim si filium testatoris heres eius prohibuit? huic contradicunt potest: 'ergo pietatis gratia funerasti'. sed pone me testatum: habiturum me funerarium actionem: de suo enim expedit mortuos funerari. et quid si testator quidem funus 25 mihi mandauit, heres prohibet, ego tamen nihilo minus funerai? nonne aequum est mihi funerarium competere? et generaliter puto iudicem iustum non meram negotiorum gestorum actionem imitari, sed solutius aequitatem sequi, cum hoc ei et actionis natura indulget.

14 Diuus autem Marcus rescripsit eum heredem, qui prohibet funerari ab eo quem testator 15 elegit, non recte facere: poenam tamen in eum statutam non esse. Qui mandatu alterius 40 funerauit, non habet funerarium actionem, sed is scilicet, qui mandauit funerandum, siue soluit ei cui mandauit siue debet. quod si pupillus mandauit sine tute auctore, utilem F[P(LU)]

¹ debet etenim?   ² fecerit] sepeliret?   ³ sic ins.

2 deberem P*, debet P'L* 3 quae] qui F*
 4 sine causa 'ne causa' cons. F | testatoris ...
 5 voluntatem om. L'U*, inc. P* 6 non recipit si pietatis gratia fecit bis F** 7 et ita]
 etiam PL*, etiam hoc U 9 sumptus 'sit'
 factus sit F* 10 miseri'tcordiae F 11 misericordie motus LU, misericordia motus P |
 'ut' in F*, ut si in PLU 13 cadaber F
 15 filii] fidei P* 16 gestio] geritio F| ne uel]
 ne P | se om. F'P* 17 se om. PLU* | quod]

quid F* 18 credantur] necessarii credantur P* 20 sumptum (sumptus P*)... 21 par-
 tem om. P* 23 qui de] quidem P* 24 no'n' debere F* 27 patrem funerauerit familias P
 28 ali'enum F* 31 iudicium PLU 37 act.
 neg. gest. P 38 solicitus PLU | cum hoc ei
 om. P* 40 mandatu] F'P*, mandato F'P*LU
 41 is om. LU, inc. P* 42 soluerit PLU |
 auctore om. PLU

funerariam dandam aduersus heredem ei qui impedit: lucrari enim heredem iniquum est. si autem pupillus funus ad se pertinens sine tutoris auctoritate mandauit, dandam in eum actionem arbitror, si et heres extitit ei qui funeratus est || soluendoque hereditas est. contra f. 181' si quis mandatu heredis funeravit, non posse eum funeraria agere Labeo scribit, quia habet 16 mandati actionem. Si tamen quasi negotium heredis gerens funeravit, licet ratum non 5 17 habeat, tamen funeraria eum agere posse Labeo scribit. Datur autem haec actio aduersus eos ad quos funus pertinet, ut puta aduersus heredem bonorumue possessorem ceterosque successores.

- 15 POMPONIUS libro quinto ad Sabinum. Funeris impensa et patronus, qui bonorum ^{*S} possessionem petit contra tabulas, praestat. ¹⁰
- 16 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. In eum, ad quem dotis nomine quid ^E peruerterit, dat praetor funerariam actionem: aquissimum enim uisum est ueteribus mulieres quasi de patrimonii suis ita de dotibus funerari et eum, qui morte mulieris dotem lucratur, in funus conferre debere, siue pater mulieris est siue maritus. ¹⁴
- 17 PAPINIANUS libro tertio responsorum. Sed si nondum pater dotem recipera- [B. 59, 1 n.] ^{*P} nerit, uir solus conuenietur reputaturus patri, quod eo nomine praestiterit: ^{*S}
- 18 IULIANUS libro decimo digestorum. impensa enim funeris aes alienum dotis est: ^{*S}
- 19 ULPIANUS libro quinto decimo ad Sabinum. ideoque etiam dos sentire hoc aes alienum debet. ¹⁹
- 20 IDEM libro uicensimo quinto ad edictum. Neratius quaerit, si is, qui dotem dederat ^E pro muliere, stipulatus est¹ duas partes dotis redi, tertiam apud maritum remanere, pactus sit, ne quid maritus in funus conferret, an funeraria maritus teneatur. et ait, si quidem ipse stipulator mulierem funeravit, locum esse pacto et inutile ei funerariam fore: si uero alias funeravit, posse eum maritum conuenire, quia pacto hoc publicum ius infringi non possit. quid tamen si quis dotem hac lege dederit pro muliere, ut ad ipsum rediret, si in matrimonio mortua esset, aut quoquo modo soluto matrimonio? numquid hic in funus non 1 conferat? sed cum dos morte mulieris ad eum peruerterit, potest dici conferre eum. Si maritus lucratur dotem, conuenietur funeraria, pater autem non. sed in hunc casum puto, si dos, quia permodica fuit, in funus non sufficit, in superfluum in patrem debere actionem 2 dari. Cum mater familias decedit nec est eius soluendo hereditas, funerari, eam ex dose ²⁰ tantum oportet. et ita Celsus scribit.
- 21 PAULUS libro uicensimo septimo ad edictum. In patrem, cuius in potestate fuerit is ^E cuius funus factum erit, competit funeraria actio pro dignitate et facultatibus.
- 22 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. Celsus scribit: quotiens mulier decedit, ^E ex dose, quae penes uirum remanet, et ceteris mulieris bonis pro portione funeranda est. ²⁵
- 23 PAULUS libro uicensimo septimo ad edictum. Ueluti si in dotem centum sint, in hereditate ducenta, duas partes heres, unam uir conferet. ^E
- 24 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. Julianus scribit: non deductis legatis ^E
- 25 PAULUS libro uicensimo septimo ad edictum. nec pretiis manumissorum ^E
- 26 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. nec aere alieno deducto ^{*S}
- 27 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. sic pro rata et maritum et heredem ^E
- 1 conferre in funus oportet. Maritus funeraria non conuenietur, si mulieri in matrimonio ²⁸ dotem soluerit, ut Marcellus scribit: quae sententia uera est: in his tamen casibus, in 2 quibus hoc ei facere legibus permisum est. Praeterea maritum puto funeraria in id demum teneri quod facere potest: id enim lucrari uidetur quod praestaret mulieri si conueniretur. ⁴⁵
- F[P(LU)]

¹ est del.

4 emendatu F¹, mandato F²PLU 9 l. 15   sit et P, est L 24 maritus F¹ 27 com-
fungitur, antecedenti: F 11 uicensimo om. PL ferre F | eum] eundem PL 30 est eius]
12 peruenit P 17 aes] ex P² 20 n'a'e- est PL², eius est U 35 p'o'ro portione F
ratius F² | dederit PLU 21 duas] quas F² | 45 conueni'r'retur F², conueneretur P.
pactus] factus F¹, pactus bis P² 22 sit]

- 28 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. Quod si nulla dos esset, tunc omnem ^{*S} impensam patrem praestare debere Atilicinus ait aut heredes eius mulieris, puta emancipatae. quod si neque heredes habeat neque pater soluendo sit, maritum in quantum facere potest pro hoc conueniri, ne iniuria eius uideretur quondam uxorem eius insepultam f. 182 relinqui.
- 29 GAIUS libro nono decimo ad edictum prouinciale. Si mulier post diuortium alii nupta E deceserit, non putat Fulcinius priorem maritum, licet lucri dotem faciat, funeris impensam 1 praestare. Is qui filiam familias funeravit antequam dos patri reddatur, cum marito recte agit: redditia dote patrem obligatum habet. utique autem, si cum marito actum fuerit, is eo minus patri mulieris restituturus est.
- 30 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. Contra quoque quod pater in funus ^{*S} filiae inpendit aut alio agente secum funeraticia praestitit, ipse actione de dote a marito 1 recipit. Sed si emancipata in matrimonio decebat, collatuos heredes bonorumue possessores et patrem pro portione dotis quam recipit et uirum pro portione dotis quam lucratus est. 14
- 31 ULPIANUS libro uicensimo quinto ad edictum. Si filius familias miles sit et habeat E castrense peculium, puto successores eius ante teneri, sic deinde ad patrem uenire. Qui seruum alienum uel ancillam sepeliuit, habet aduersus dominum funerariam [B. 59. 1 n.] 2 actionem. Haec actio non est annua, sed perpetua, et heredi ceterisque successoribus [B.] et in successores datur.
- 32 PAULUS libro uicensimo septimo ad edictum. Si possessor hereditatis funus fecerit, E 1 deinde uictus in restitutione non deduxerit quod impenderit, utilem esse ei funerarium. Si eodem momento temporis uir et uxor deceserit, Labeo ait in heredem uiri pro portione dotis dandam hanc actionem, quoniam id ipsum dotis nomine ad eum peruenit.
- 33 ULPIANUS libro sexagensimo octauo ad edictum. Si quis fuit heres, deinde hereditas E ablata sit ei quasi indigno, magis est, ut penes eum iura sepulchrorum remaneant. 25
- 34 PAULUS libro sexagensimo quarto ad edictum. Si locus sub condicione legatus sit, E interim heres inferendo mortuum non facit locum religiosum.
- 35 MARCELLUS libro quinto digestorum. Minime maiores lugendum [B. 59. 1, 35. BS. 21, 3, 11] E putauerunt eum, qui ad patriam delendam et parentes et liberos interficiendo uenerit: quem si filius patrem aut pater filium occidisset, sine scelere, etiam praemio adficiendum so omnes constituerunt.
- 36 POMPONIUS libro uicensimo sexto ad Quintum Mucium. Cum loca capta [B. 59. 1, 36 cum n.] sunt ab hostibus, omnia desinunt religiosa uel sacra esse, sicut homines liberi in seruitutem perueniunt: quod si ab hac calamitate fuerint liberata, quasi quodam postliminio reuersa pristino statui restituuntur.
- 37 MACER libro primo ad legem uicensimam hereditatum. Funeris sumptus [B. 59. 1 n.] E accipitur, quidquid corporis causa ueluti unguentorum erogatum est, et pretium loci in quo defunctus humatus est, et si qua uestigalia sunt, uel sarcophagi et uectura²: et quidquid corporis causa antequam sepeliatur consumptum est, funeris impensam esse existimo. F[P(LU)]
-
- ¹ occidisse ins. ² et pretium loci in q. d. h. est uel sarcophagi et uectura et si qua uestigalia sunt?
- 2 puta et emanc. *P* 3 heredes habeant neque *F*, her. neque *P*, om. *P* *L* *U* 7 priorem maritum pro priore marito *P* *L* *U*, a priore marito *P* *L* 9 agit u' redditia *F* 10 eo] eos *P* 12 filie *PLU*, aliae *F*, familiae *F* 13 recepit *F* 14 recipit ... quam om. *PLU* 16 ante teneri *F* 18 successoribus et in om. *P* 21 restitutionem *PLU* 22 p'oro port. *F* 23 dandam] tantam *P* 26 libro lxviii *PU* 27 religiosum om. *P* 30 si om. *P* 32 cum loca ... esse] τὰ άκρα (τὰ iepà B) γινόμενα γύπο τοὺς πολε-
- μίογς πάγονται εἶναι τοιάτα (πάγεται εἶναι iepà B) Coll. const. eccl. 34 fuerint *F* 35 statu *P* *U* 36 marcianus *PL*, marcellus *U* | hereditatio *P*, hereditarium *L*, hereditariam *U* 37 'erogatum *F* 38 est et] est *PLU* | uestigalia] *FP* *L* *U* cum *B*: καὶ τὸ τέλος, uestiaria *P* *U* | uel sarcophagi et uectura] καὶ ἡ copōc καὶ ἡ στολὴ *B*, unde Cuiacius obs. 5, 40 corrigit uel sarcophagi et uestiaria collata l. 13 § 4 h. t.: sed uidetur praeferenda quae supra proponitur transpositio

- 1 Monumentum autem sepulchri id esse diuus Hadrianus rescriptsit, quod monumenti, id est causa muniendi eius loci factum sit, in quo corpus impositum sit. itaque si amplius¹ quid aedificari testator iusserit, ueluti incircum porticationes, eos sumptus funeris causa non esse.
- 38 ULPIANUS libro nono de omnibus tribunalibus. Ne corpora aut ossa mortuorum detinerentur aut uexarentur neue prohiberentur quo minus uia publica transferrentur ant quominus sepelirentur, praesidis prouinciae officium est. [B. 59, 1, 38] S
- 39 MARCIANUS libro tertio institutionum. Diui fratres edicto admonuerunt, ne iustae sepulturae traditum, id est terra conditum corpus inquietetur: uidetur autem terra conditum et si in arcu conditum hoc animo sit, ut non alibi transferatur. sed arcuam f. 182' ipsam, si res exigat, in locum commodiorem licere transferre non est denegandum. 10
- 40 PAULUS libro tertio quaestionum. Si quis enim eo animo corpus intulerit, quod cogitaret inde alio postea transferre magisque temporis gratia deponere, quam quod ibi seperaret² mortuum et quasi aeterna sede dare destinauerit, manebit locus profanus. *P
- 41 CALLISTRATUS libro secundo institutionum. Si plures sint domini eius loci, ubi mortuus infertur, omnes consentire debent, cum extranei inferantur: nam ex ipsis dominis quemlibet recte ibi sepeliri constat etiam sine ceterorum consensu, maxime cum aliis non sit locus in quo sepeliretur. [B. 59, 1 n.] S
- 42 FLORENTINUS libro septimo institutionum. Monumentum generaliter res est memoriae causa in posterum prodata: in qua si corpus uel reliquiae inferantur, fiet sepulchrum, si uero nihil eorum inferatur, erit monumentum memoriae causa factum, quod Graeci κενοτάφιον appellant. Sf
- 43 PAPINIANUS libro octavo quaestionum. Sunt personae, quae, quamquam religiosum locum facere non possunt, interdicto tamen de mortuo inferendo utiliter agunt, ut puta dominus proprietatis, si in fundum, cuius fructus alienus est, mortuum inferat aut inferre uelit: nam si intulerit, non faciet iustum sepulchrum, sed si prohibeatur, utiliter interdicto, qui³ de iure dominii quaeritur, aget. eademque sunt in socio, qui in fundum communem inuitio socio mortuum inferre uult. nam propter publicam utilitatem, ne insepulta eaduera iacerent, strictam rationem insuper habemus, quae nonnumquam in ambiguis religionum quaestionibus omitti solet: nam summam esse rationem, quae pro religione facit. 20
- 44 PAULUS libro tertio quaestionum. Cum in diuersis locis sepultum est, uterque quidem locus religiosus non fit, quia una sepultura plura sepulchra efficere non potest: mihi autem uidetur illum religiosum esse, ubi quod est principale conditum est, id est caput, cuius imago fit, inde⁴ cognoscimur. cum autem impetratur, ut reliquiae transferantur, desinit locus religiosus esse. 24
- 45 MAECLANUS libro octavo fideicommissorum. Impensa funeris semper ex hereditate deducitur, quae etiam omne creditum solet praecedere, cum bona soluendo non sint. P
- 46 SCAEUOLA libro secundo quaestionum. Si plura praedia quis habuit et omnium usum fructum separatim legauerit, poterit in unum inferri et electio erit heredis et gratificationi locus: sed fructuario utilem actionem in heredem dandam ad id recipiendum, quod propter eam electionem minutus est usus fructus. Si heres mulieris inferat mortuam in hereditarium fundum, a marito qui debet in funus conferre pro aestimatione⁵ loci consequatur. 40
- F[P(LU)]

¹ amplius? ² sepelire? ³ quo (dett.)? ⁴ unde (u. i.)? ⁵ pro portione aestimationem (u. i.)?

1 quod] quo P 2 inpositum situm sit P^a | quid] sit quid P^a 3 incircum] F² (of. Uarr. L. 5, 25: incircum eum locum), in circu- tūm F²PLU | fueris P^a | esse] est P^a 4 corpora aut F, inc. L^a 5 uia ... 6 quominus om. P^a | transferentur FP^aLU 9 et si in arcu] id est terra F² | conditum h. a. s. ut n. a. t. sed arcuam bis F^a | ut non alibi transferatur] ἐπὶ τῷ ἀλλαχού μετενέχθηναι B, sed ibi addendum μή, minime delendum non in dig. 16 alias PL 18 institutionem F² 19 reli-

quiⁱae F² 20 graeciⁿ F² | keno pro et on L, κενωταφη U, kenotaphium P 28 ut om. PL 28 iaceret P^a 29 religiosis P^aL 30 sepultus PLU 31 quia una sepult.] quian- disepult. F², quia unius sepult. L 32 est principale] principale P^a, princ. est P^aLU 33 unde PLU | reliquiⁱae F² 35 semper ex her. deducitur om. P^a 38 unum 'usum fructum separatim' inferri F² | et electio electio P^aL 40 usufructus F | heredes P^a 41 pro om. F²

2 Ei, cui uestimenta legantur, si in funus erogata sint, utilem actionem in heredem dandam placuit et priuilegium funerarium.

VIII.

R DE MORTUO INFERENDO ET SEPULCHRO AEDIFICANDO R ES

1 UPLIANUS libro sexagessimo octauo ad edictum. Praetor ait: 'Quo quae illi mortuum *E* inferre inuito te ius est, quo minus illi eo eaque mortuum inferre et *ibi* sepelire liceat, uim s 1 'fieri neto.' Qui inferendi mortuum ius habet, non prohibetur inferre: prohiberi autem in ferre uidetur, sine in locum inferre prohibeatur siue itinere arceatur. Hoc interdicto de 2 mortuo inferendo dominus proprietatis uti potest, quod etiam de loco puro competit. || Item f. 183 3 si mihi in fundum uia debeatur, in quem fundum inferre uolo, et uia prohibeatur, hoc interdicto 10 posse me experiri placuit, quia inferre prohibeatur qui uia uti prohibeatur: idque erit 4 probandum et si alia seruitus debeatur. Hoc interdictum prohibitorum esse palam est. 5 Praetor ait: 'Quo illi ius est inuito te mortuum inferre, quominus illi in eo loco sepulchrum 6 'sine dolo malo aedificare liceat, uim fieri neto.' Interdictum hoc propterea propositum est, 7 quia religionis interest monumenta extrui et exornari. Facere sepulchrum siue monu- 15 mentum in loco, in quo ei ius est, nemo prohibetur. Aedificare uidetur prohibere [B. 59, 2 n.] et qui prohibet eam materiam conuehi, quae aedificatio necessaria sit, proinde et si operi necessarios prohibuit quis uenire, interdictum locum habet, et si machinam alligare quis prohibeat, si tamen eo loci prohibeat, qui seruitutem debeat: ceterum si in meo solo uelis 9 machinam ponere, non tenebor interdicto, si iure te non patiar. Aedificare autem non 10 solum qui nouum opus molitur intellegendus est, uerum is quoque, qui uult reficere. Is 11 qui id agit, ut labatur sepulchrum, hoc interdicto tenetur.

2 MARCELLUS libro uicensimo octauo digestorum. Negat¹ lex regia mulierem, [B. 59, 2, 3] *E* quae praegnas mortua sit, humari, antequam partus ei excidatur: qui contra fecerit, spem animantis cum grauida peremisse uidetur. [B. 59, 2 n.]

3 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Si proprius aedes tuas quis aedificet se- [B. 59, 2 n.] *S* pulchrum, opus nouum tu nuntiare poteris, sed facto opere nullam habebis actionem nisi 1 quod ui aut clam. Si proprius aedificium alienum intra legitimum modum mortuus illatus sit, postea eum prohibere non poterit aedificii dominus, quominus alium mortuum eo inferat uel monumentum aedificet, si ab initio domino sciente hoc fecerit. [B. 59, 2 n.]

4 UPLIANUS libro secundo responsorum. Longa possessione ius sepulchri non [B. 59, 2, 4] *S* tribus ei, cui iure non competit.

5 IDEM libro primo opinionum. Si in eo monumento, quod imperfectum esse [B. 59, 2 n.] *S* dicitur, reliquiae hominis conditae sunt, nihil impedit quominus id perficiatur. Sed si religiosus locus iam factus sit, pontifices explorare debent, quatenus salua religione desiderio 18 reficiendi operis medendum sit.

F[P(LU)]

¹ uetat?

1 inutilem *PL·U* 4 inaedificando *ind. F*: καὶ τάφον οἰκοδομεῖn *B* 5 sexagessimo) xl *P*: | octauo om. *F* | illi illico *FPLU* 6 inferre ... mortuum om. *P* | te ius] eius *F*, ei ius *P·U*, te ei ius *P·LU* | illi eo eaque] illi eius *P·L·U*, ei illeue *L* | et ibi] tibi et *F*, ibi et *PLU* 7 inferendo *P* | prohiberi ... 8 locum inferre om. *P*, uidetur s. in l. inferre *bis F*: 8 de om. *P*: 18 illi ius] illius *F(suppl. f)* *P* | mortuum inferre inuito te *P* 14 uim ... interdictum om. *F*: 17 pro' u'inde *F*: 18 alli- 19 debet *PU* 20 interruicto *F*

(em. f.) 22 id om. *P* | labatur] lauetur *P·L·U* 24 quae] si *PLU* 26 prop'r'ius *F*, proprias *P*, proprius (*sic*) *P·U*, prius *U* | aedificet et sep. *F*, aedificet + sep. *P*: περιτοῦ κτίζοντος τάφον πλησιόν τοῦ οἴκου μού *Tiμc.* 27 nouu's'm *F* | nuntiare tu *P* 28 proprius *PU* 31 libro iii *P* | possessione 'ius se- pulchri *F*, possessio-. ius sep. *P*, possessio ius sep. *LU* | non tribui] *Taurellus*, non tribuit *FPL·U*, om. *L*: ἐπὶ τῶν τάφων οὐ συμβάλλεται χρονία νομή τῷ αἱ ἔχοντι δίκαιον *B* 38 idem] idus *P*: 34 reliqui'a *F*: λειψανα *Tiμc.*